„Hazádnak rendülettelenül"

180 éves a

SZÓZAT

A Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtár és Információs Központ
Vörösmarty-kiállítása

2016. november 3-tól
2017. március 15-ig

MTAK 1826

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA 1825

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

VÖRÖSMARTY MIHÁLY CSALÁDI ÉS SZEMÉLYI IRATAI

A Vörösmarty családnak az az ága, amelyből a költő származott, 1638-ban kapott nemességet III. Ferdinánd királytól. A nemesi oklevelet és címert nagy becsben tartotta a család, de a mintegy félmilliónyi szegény köznemes közé tartoztak, akik jó része kétkezi munkával kereste kenyerét.

Vörösmarty János nemesi oklevele III. Ferdinánd magyar királytól, 1638. március 4.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 711/1.)

Vörösmarty édesapja művelt gazdatiszt volt, de strázsamester és csősz testvérei szőlőt műveltek.

Magyarországon hosszú évszázadokon át szokás volt, hogy a fontos családi események – születések, keresztelők, esküvők, halálozások – időpontját a családi bibliába jegyezték be. Vörösmarty családja is ezt a gyakorlatot követte, azzal a különbséggel, hogy náluk az *Officium Rákóczianum* szolgált erre a célra. Az *Officium Rákóczianum* a XVII. században íródott, az egyik legnépszerűbb, több mint kétszáz éven át folyamatosan, sokszor kiadott imádságoskönyv volt, szinte minden katolikus család őrzött belőle példányt. Vörösmarty édesapja ebbe jegyezte be latinul Mihály fia születési dátumát: 1800. december 1.

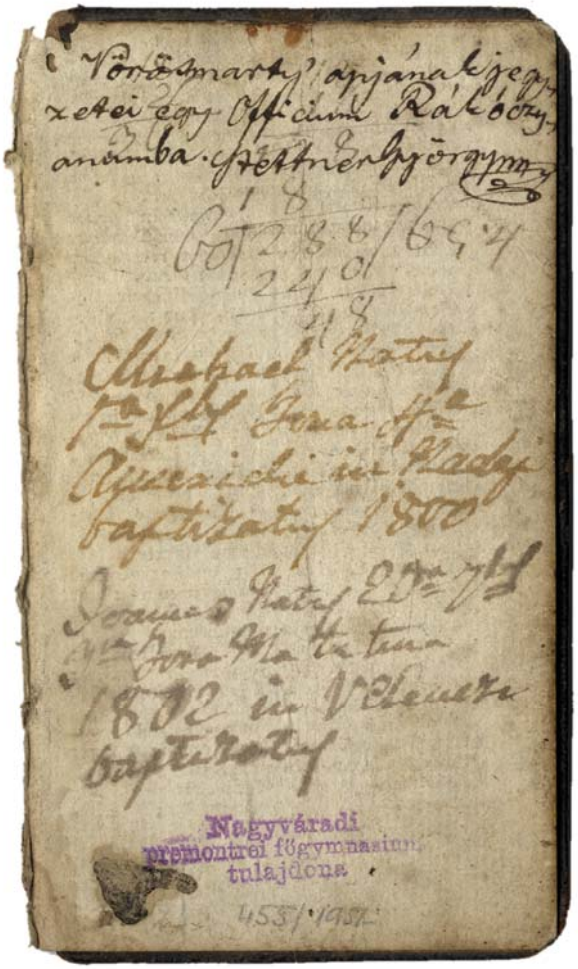

Idősebb Vörösmarty Mihály feljegyzése fia születéséről a XVII. századi népszerű imádságoskönyv, az *Officium Rákóczianum* egy lapján
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 2/103.)

Szerény anyagi körülményeik ellenére Vörösmarty édesapja igyekezett fiának jó nevelést biztosítani. Középiskolai tanulmányokra a székesfehérvári, majd a pesti piaristákhoz küldte.

Vörösmarty a szegény nemesfiúknak legbiztosabb egzisztenciát ígérő pályát választotta, amikor 1817-ben beiratkozott a pesti egyetem jogi karára. Bizonyítványa (*Testimonium scholasticum*) tanúsítja, hogy a jogászoknak akkoriban magyar nyelvből és irodalomból is kellett vizsgázniuk.

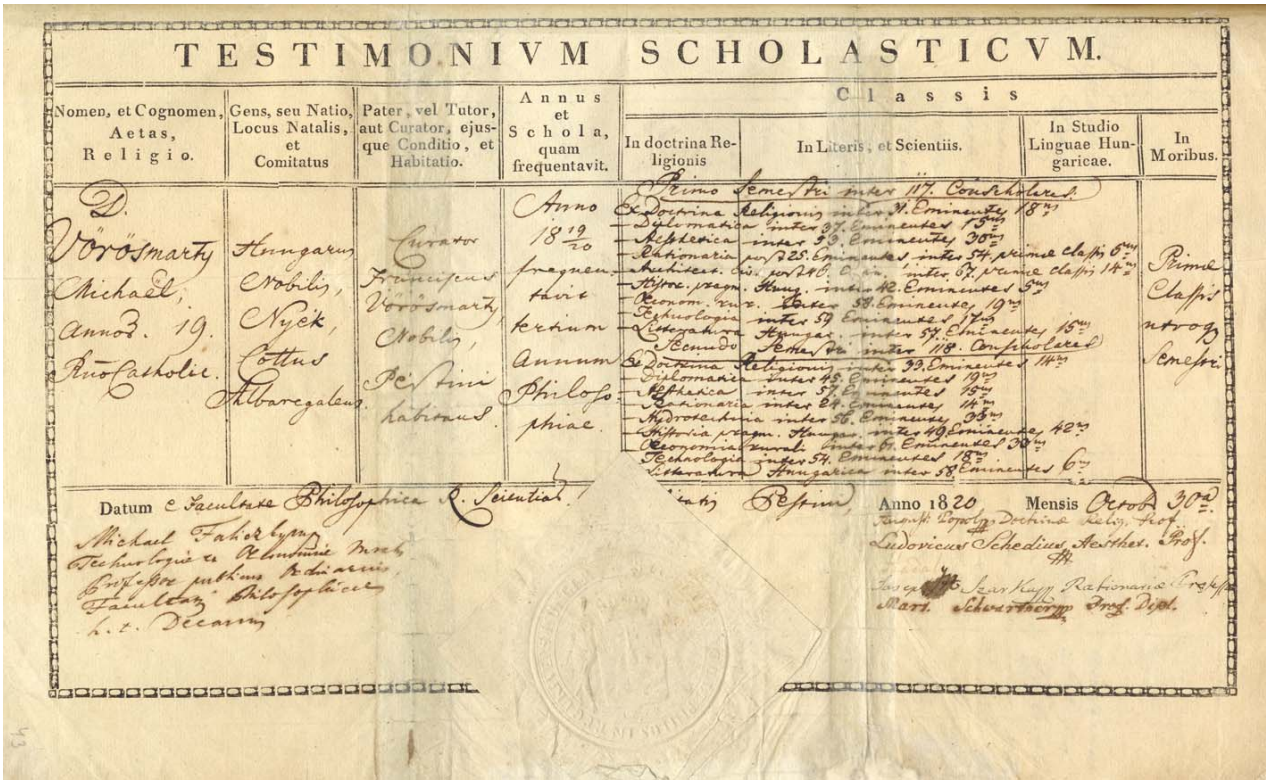

TESTIMONIVM SCHOLASTICVM.

Nomen, et Cognomen, Aetas, Religio.	Gens, seu Natio, Locus Natalis, et Comitatus	Pater, vel Tutor, aut Curator, ejusque Conditio, et Habitatio.	Annus et Schola, quam frequentavit.	Classis: In doctrina Religionis	Classis: In Literis, et Scientiis.	Classis: In Studio Linguae Hungaricae.	Classis: In Moribus.
D. Vörösmarty Michael, Annos 19. Rito Catholic.	Hungarus Nobilis, Nyék, Comitatus Albaregalensis.	Curator Franciscus Vörösmarty, Nobilis, Pesthini habitans.	Anno 18 19/20 frequentavit Annum Philosophiae.	Primo Semestri inter 117. Condiscipulos 8. Eminentes 18. Secundo Semestri inter 118. Condiscipulos 8. Eminentes 14.	Primo Semestri Dialectica inter 99. Eminentes 30. Ethica inter 57. Eminentes 15. Rationaria inter 24. Eminentes 14. Hydrotechnia inter 56. Eminentes 35. Historia pragm. Hungar. inter 49. Eminentes 40. Oeconomia rural. inter 6. Eminentes 30. Technologia inter 54. Eminentes 18. Litteratura Hungarica inter 58. Eminentes 6.	Primo Semestri Dialectica inter 54. primae classis 6. Ethica inter 57. primae classis 14. Secundo Semestri Ethica inter 57. Eminentes 15. Oeconom. rural. inter 58. Eminentes 19. Technologia inter 57. Eminentes 17. Litteratura Hungar. inter 57. Eminentes 15.	Primae Classis utroque Semestri.

Datum e Facultate Philosophica R. Scientiar. Pesthini, Anno 1820 Mensis Octob. 30.

Michael Fabchich Theologiae et Eloquentiae Moch. Professor publicus Ordinarius Facultatis Philosophicae h. t. Decanus

Joseph Popelka Doctrinae Relig. Prof.

Ludovicus Schedius Aesthet. Prof.

Joseph Karskyp Rationariae Prof.

Mart. Schwartzer Prof. Dipl.

Testimonium Scholasticum, Vörösmarty Mihály egyetemi bizonyítványa
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 778. 43. fol.)

1822–1823-ban a költő a Tolna megyei Görbőn volt joggyakornok, majd 1824-ben ügyvédi vizsgát tett. Megszerezte ugyan az ügyvédi oklevelet, de némi bizonytalankodás után úgy döntött, hogy inkább a rögösebb írói pályán próbál boldogulni.

Nos Franciscus Primus
Divina Juvente Clementia Austriae Imperator Hierosolymae
Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galliciae et Lodo.

Vörösmarty Mihály ügyvédi oklevele, 1824. december 20.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 711/2.)

Az 1820-as években, amikor Vörösmarty költőként jelentkezett, Kisfaludy Károly volt a magyar irodalom vezéregyénisége. Tekintélyét az is bizonyítja, hogy 1830-ban a Tudós Társaság elsőként őt választotta tagjai közé az (első) nyelvészeti osztályba. Tanítványai, követői 1830-ban bekövetkezett halála után is ápolni szándékozták emlékét, 1836-ban ezért alapították meg a Kisfaludy Társaságot. A tizennégy alapító tag egyike Vörösmarty volt.

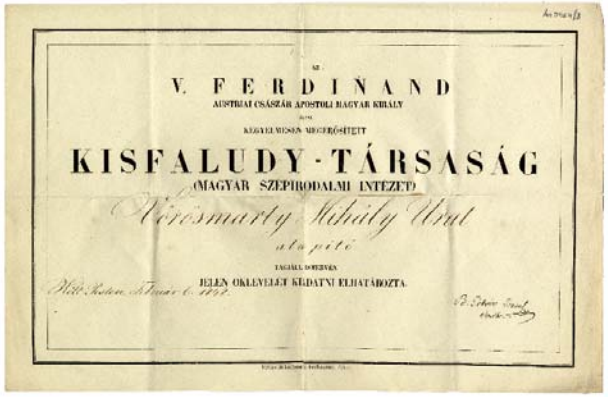
AZ
V. FERDINAND
AUSTRIAI CSÁSZÁR APOSTOLI MAGYAR KIRÁLY
ÁLTAL
KEGYELMESEN MEGERŐSÍTETT
KISFALUDY-TÁRSASÁG
(MAGYAR SZÉPIRODALMI INTÉZET)
Vörösmarty Mihály Urat
alapító
TAGJÁUL DICSERVÉN
JELEN OKLEVELLEL KÉRDATNI ELHATÁROZTA.

A Kisfaludy Társasági alapító tagságát igazoló oklevél, 1848. február 6.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Ms 5464/3.)

Sorsszerűnek tekinthetjük, hogy huszonöt évvel később Vörösmarty ugyanott, Pesten, a Váci utcai Kappel-házban hunyt el, mint a mestereként tisztelt Kisfaludy Károly.

Vörösmartyt elsők között választották a Magyar Tudós társaság tagjának, és sokat dolgozott a nyelvészeti osztály tagjaként. Rendszeresen részt vett az Akadémia pályázatain. *Vérnász* című drámájával ő nyerte meg az Akadémia 1832–1833-as, első ízben kiírt drámai jutalomdíját.

Az Akadémia gondoskodott tagjainak anyagi biztonságáról, a helyben lakó rendes tagok fizetést kaptak. Vörösmarty 500 pengő forintos évi fizetését többnyire negyedévenként vette fel.

Vörösmarty 1855-ben bekövetkezett haláláról országszerte megemlékeztek, tiszteletére gyászünnepségeket rendeztek.

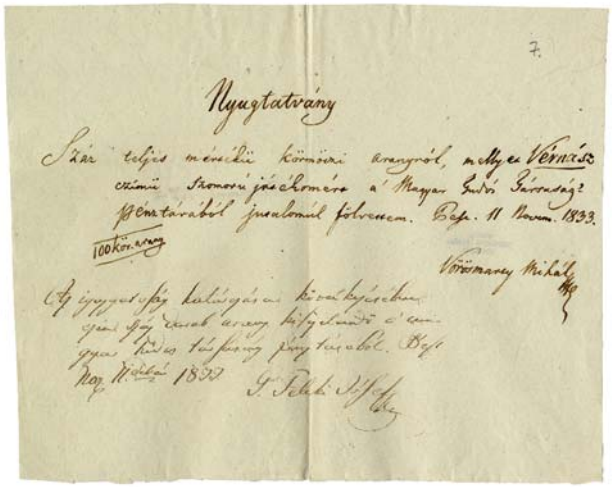

Vörösmarty Mihály nyugtája, 1833. november 11.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, RAL Számlák 7.)

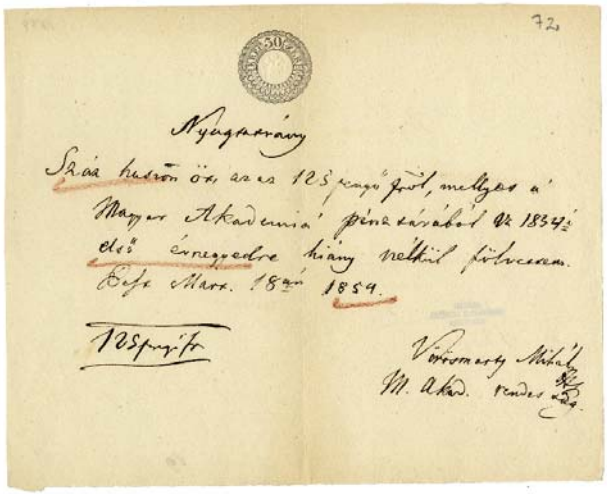

Vörösmarty Mihály nyugtája, 1854. március 18.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, RAL Számlák 72.)

Elhunytáról az Akadémia is értesítette tagjait. A körlevelet Toldy Ferenc, a költő egyik legközelebbi barátja, szerkesztő-, pálya- és harcostársa, az Akadémia akkori titkára adta közre, amelyet számos, ma már halhatatlan tudósunk látott el kézjegyével.

Vörösmarty 1855. november 21-i temetése nemzeti gyásznappá és a Habsburg önkényuralom elleni néma tiltakozássá vált, koporsóját húszezer ember kísérte a Kerepesi úti temetőbe.

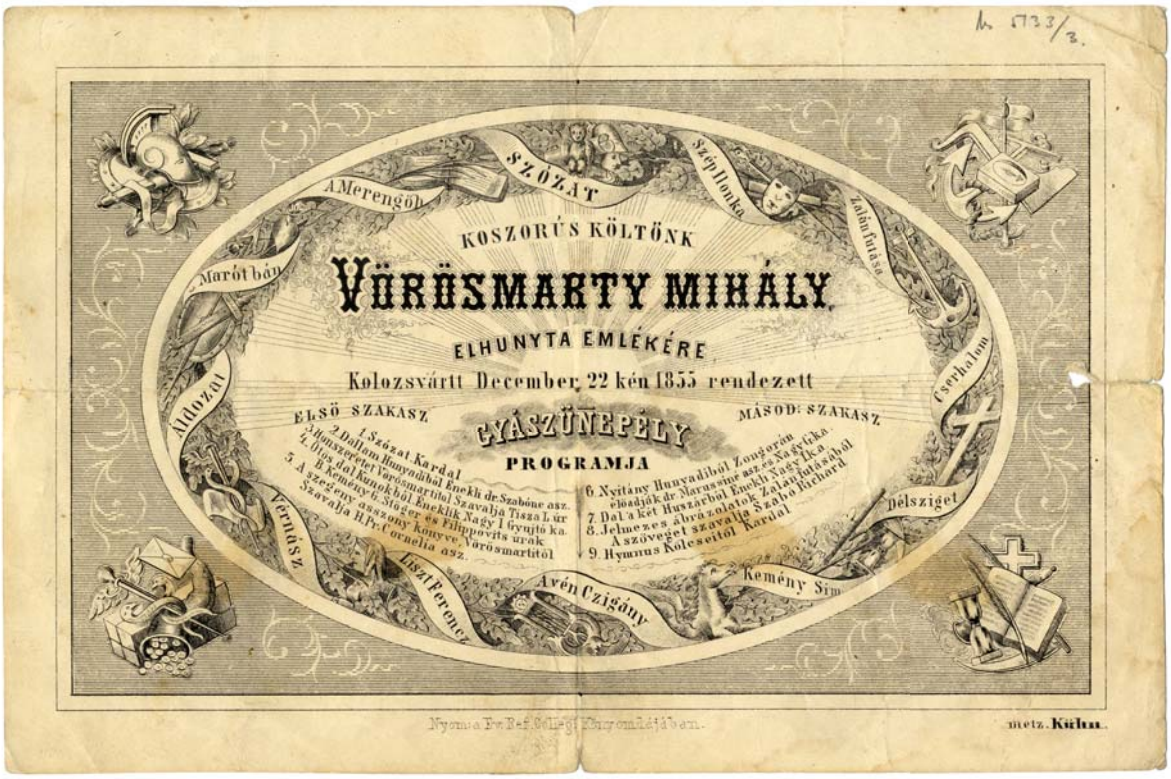

Meghívó a Vörösmarty Mihály elhunyta emlékére Kolozsvárott 1855. december 22-én rendezett gyászünnepélyre
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Ms 5133/3.)

7. oldalon:
Toldy Ferencnek, az Akadémia titoknokának körlevele a tagokhoz Vörösmarty Mihály elhunytáról.
Pest, 1855. november 19.
Láttamozta Gebrhardt Xavér Ferenc, Győry Sándor, Szemere Pál, br. Kemény Zsigmond, Balogh Pál, Fényes Elek, Jakab István, Kiss Ferenc, Kállay Ferenc, Szőnyi Pál, Barabás Miklós, Jerney János, Császár Ferenc, Deák Ferenc, Bajza József, Székács József, Nendtvich Károly, Bártfay László, Mátray Gábor és Reguly Antal.

(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, RAL 92/1855.)

Körlevél

a Magyar Academia Tagjaihoz.

Vörösmarty Mihály meghalt.

Temetése november 21. délután 3 órakor.

Az Academia, ülésileg határozta el egy testben jelenni meg az inszézet ezen fő díszé, a legnagyobb magyar költő, tetemei elrakattatásánál.

E végre az összejövetel az Academia termében nov. 21. fél háromnig, s a kiindulás a méltóságos Elnökség vezetése alatt, lesz.

Az Elnökség s az Academia, minden tisz, rendes és lev. tagjai jelentésére számol:

Költ az Academiának nov. 19. tartott ülésében, 1855.

Az Elnök rendeletéből.

Wastan Gothard
Győr

Jemere Pál

Kemény Zigmond

Dalos Pál
sajnálja hogy betegsége miatt ny
vn jelenhet.

Fényes Elek
rudmásul vetve.

Jakab István.

Kiss Ferenc
Láttam Kállay Ferenc.

Láttam Hönyi Pál mk.

92.
1855

Barabás Miklós látta.

Jolsky Ferenc
Hobock

Bacsó Gergely Láttam

Deák Ferenc Láttam.
Magyar Tudom

Dajka József látta
Szakács József látta
Wendlich Károly

Láttam Bártfay László.
Láttam Náray
Regely

SZÓZAT

Vörösmarty Mihály 1835-ben vetette papírra a *Szózat* első két versszakát, de a költeményt 1836-ban fejezte be, napvilágot pedig 1837 elején látott a Bajza József szerkesztésében megjelenő irodalmi almanachban, az *Aurorá*ban. Aktuális vers, kora forrongó politikai eseményei szülték. Az 1830-as évek közepén Metternich abszolutista törekvései kiélezték a bécsi udvar és a reformokra törekvő magyar nemesi ellenzék közötti ellentéteket. Bécs megtorló intézkedéseket foganatosított: 1835-ben feloszlatta az erdélyi országgyűlést, perbe fogta Wesselényi Miklóst, 1836-ban pedig, a pozsonyi országgyűlés berekesztése után letartóztatta az országgyűlési ifjúság vezetőit. A főispánokat királyi rendelet kötelezte, hogy erőszakkal törjék le megyéjükben az ellenzéket.

Megjelenése után Vörösmarty ódája futótűzként terjedt, rövid idő alatt országszerte ismertté vált. Mindenki idézte, és nagy szégyen volt, ha valaki nem ismerte. 1846-ban bekerült a felvilágosodás és a reformkor legfontosabb általános iskolai tankönyvébe, a *Hármas kis tükör*be; a hazaszeretetről szóló fejezet a *Szózat* első két versszakával kezdődött.

Gyakran idézték politikusok is, köztük Kossuth és Deák, de a legtöbbet Széchenyi. A *Szózat* forrásait, szinte minden sorának, szavának előzményeit kutatták. Történelemszemléletét leggyakrabban Berzsenyi *A magyarokhoz* írt első ódájával, Kölcsey *Zrínyi dalá*val, *Zrínyi második ének*ével és *Himnusz*ával hasonlították össze. Kimutatták benne Zrínyi és mások hatását, de abban teljes az egyetértés, hogy a *Szózat* szellemisége, sőt szókincse is Széchenyi István műveinek köszönheti a legtöbbet. Például, 1835-ben a magyar nyelv ügyét taglalva Széchenyi kijelentette, hogy „A magyarnak csak itt van egyedül hazája", Vörösmarty pedig ugyanabban az évben vetette papírra:

A nagyvilágon e kívül
Nincsen számodra hely

A legnagyobb magyar teljesen azonosult a *Szózat*tal, mert maga is viaskodott a nemzethalálnak a *Szózat*ban felsejlő rémképével. Újra és újra ostorozta magát, hogy az ő politikája idézi azt elő.

Az ódának ugyanez a része nyomasztotta Vörösmartyt is. A világosi fegyverletétel után sokszor mondták neki, hogy beteljesült jóslata a „nagyszerű halálról." Gyulai Pál szerint erre gyakran az volt ingerült válasza, hogy a „jóslat még nem teljesült, ez még nem a halál, nem ily halált értett." Gyermekei a nemzethalált említő 11–12. strófák nélkül tanulták meg a *Szózat*ot. Az MTA KIK Kézirattára őriz egy Vörösmarty-kötetet (jelzete: 540.083), amelyben a költő saját kezűleg húzta át a nemzethalálról szóló két versszakot, s a kötet tulajdonosa fel is jegyezte hozzá fűzött szavait: „Ha csak sejthettem volna, hogy ily idők szakadhatnak reánk, meg nem írtam volna ezen versszakokat."

1843-ban pályázatot írtak ki a *Szózat* megzenésítésére, amelyet Egressy Béni nyert meg. A megzenésített változat még inkább elősegítette az elterjedését. Attól kezdve nincs olyan nagy állami ünnep, jelesebb iskolai rendezvény, amelyen ne csendülne fel. Az 1848–1849-es szabadságharcban a honvédek csata közben is énekelték.

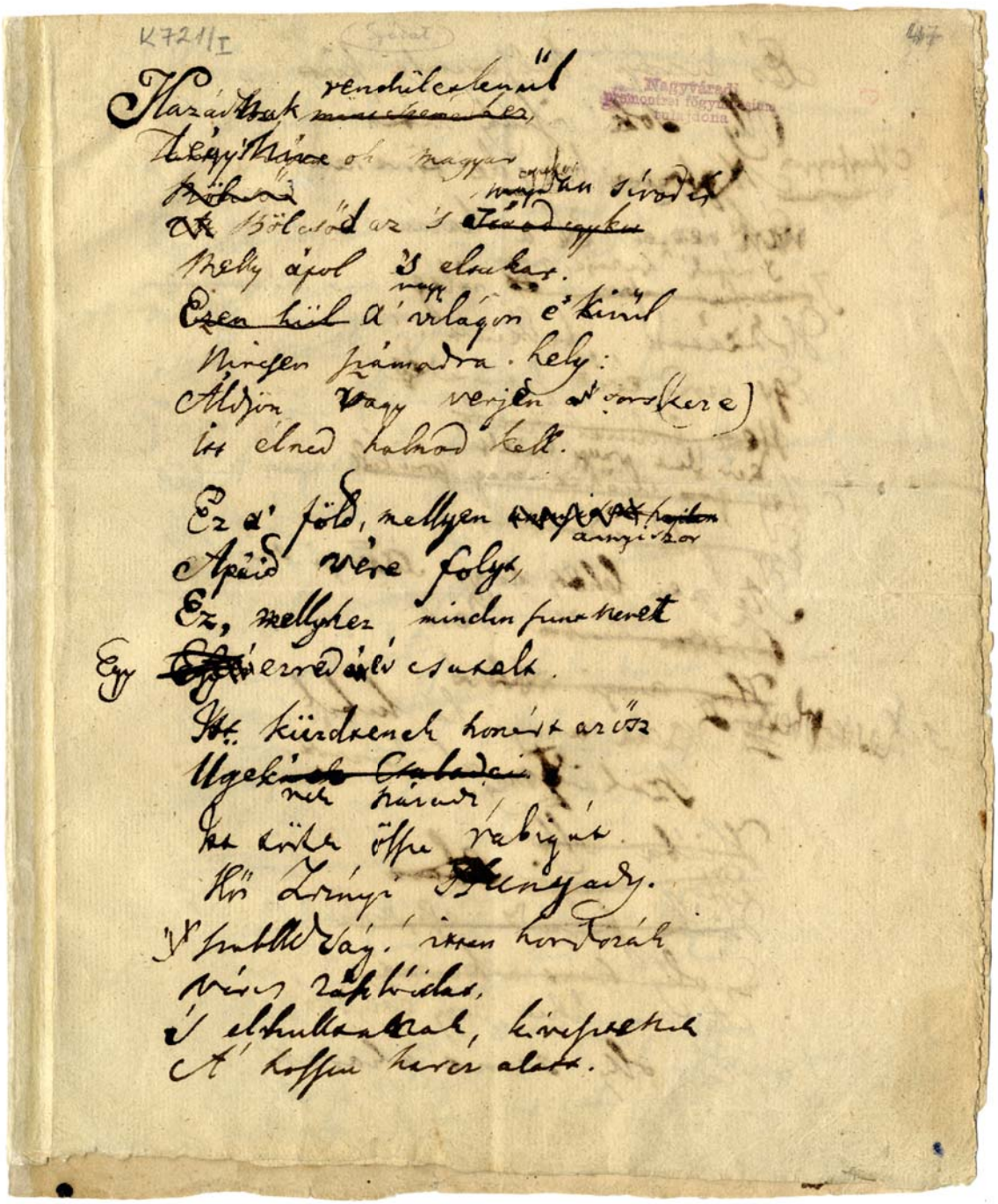

A *Szózat* első kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 47–48. fol.)

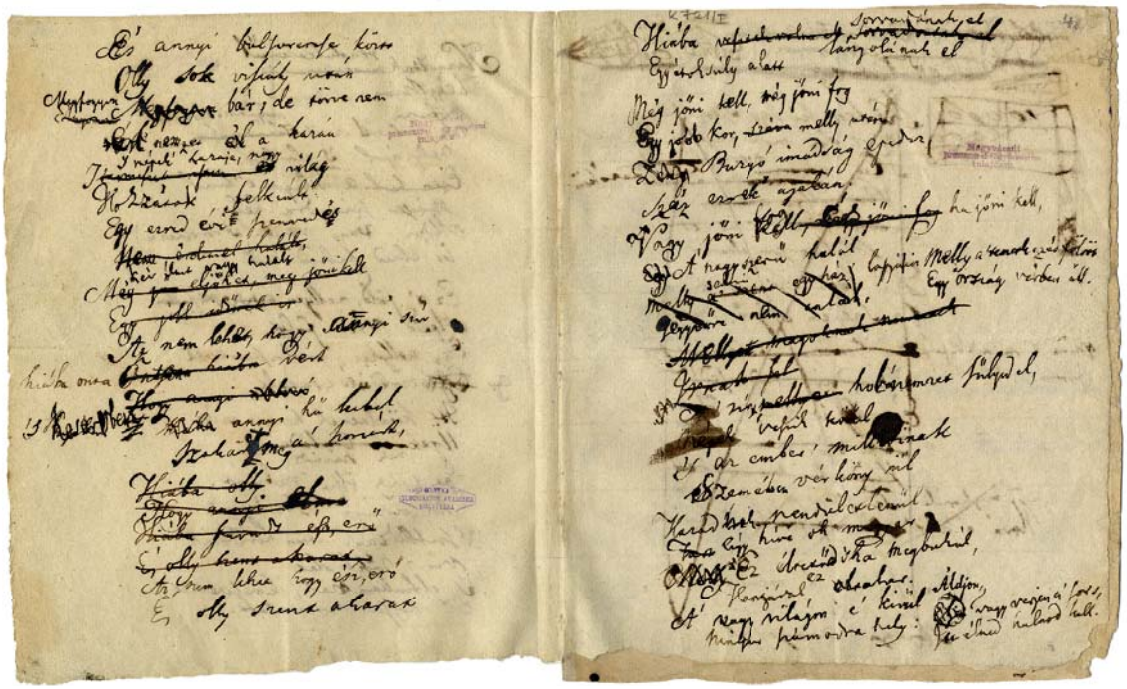

A *Szózat* első kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 47–48. fol.)

A *Szózat* „nagy szava” – *rendületlenül* – szakrális szavunkká vált, mindenki tudja, honnan származik, mindenki tisztelettel ejti ki. Magának a *Szózat*nak az jutott osztályrészül, ami csak nagyon kevés versnek – az egész nemzet tulajdonává vált, nemzeti énekünkké lett. Kölcsey *Himnusz*a és Petőfi *Nemzeti dal*a mellett a legismertebb magyar vers.

Üzenete ma is érvényes.

A *Szózat* fogalmazványának töredéke
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 49. fol.)

AZ ÉLETMŰ CSÚCSAI

A legegyenletesebb életműnek is vannak csúcspontjai. Vörösmartytól ma szerelmi lírája néhány darabját, és az emberiség történelmén, sorsán, jövőjén töprengő nagy filozófiai költeményeit tartjuk fő műveinek.

Vörösmarty negyvenedik életévén túl lobbant szerelemre a nála 26 évvel fiatalabb Csajághy Laura iránt. Úgy érezte, az ő életkorában már „szeretni tilt az ész", ezért szemrehányást tett magának, hogy szeretni mert egy fiatal lányt, akinek még „annyi fényes kilátása volt az életre."

Laura is ellentétes érzelmek között hányódott. Tisztelte a híres költőt, de kétségek gyötörték, hogy vajon megtalálja-e mellette a boldogságot. Ezek a vívódások szülték *A merengőhöz* című verset. Vörösmartynak nem volt módjában gazdag nászajándékkal kedveskedni menyasszonyának, esküvőjük előtt két hónappal, 1843 márciusában *A merengőhöz*t nyújtotta át neki. Laurát elkápráztatta a költemény, „Kapott-e valaha menyasszony szebb nászajándékot?" – kérdezte évtizedekkel később.

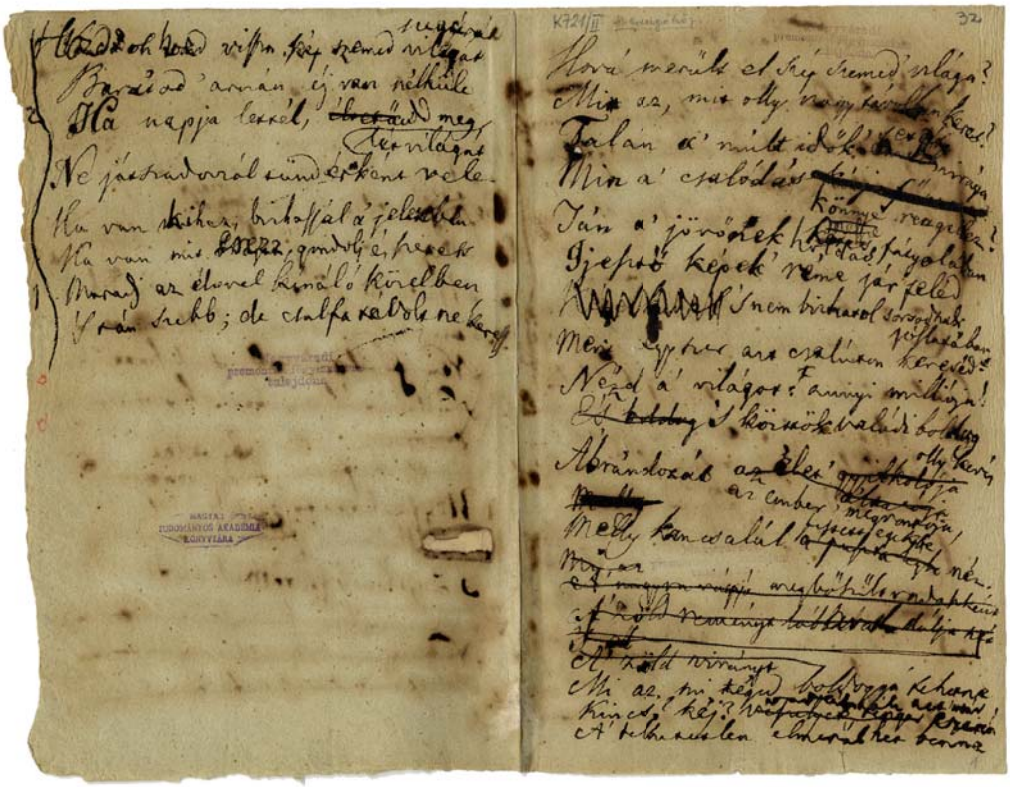

A merengőhöz fogalmazványának kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/II. 32–34. fol.)

A *Gondolatok a könyvtárban* című nagy bölcseleti költeményét 1844 decemberében, az Akadémiai Könyvtár megnyitása alkalmából vetette papírra Vörösmarty. A tudomány, a könyvek hasznáról és haszontalanságáról elmélkedik, kínzó, ünneprontó kérdést tesz fel: *Ment-e könyvek által a világ elébb?* A ellentétekre épülő, minden jónak az árnyoldalát is láttató költő végül legyőzi kétségeit, és megfogalmazza hitvallását:

Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbekért.

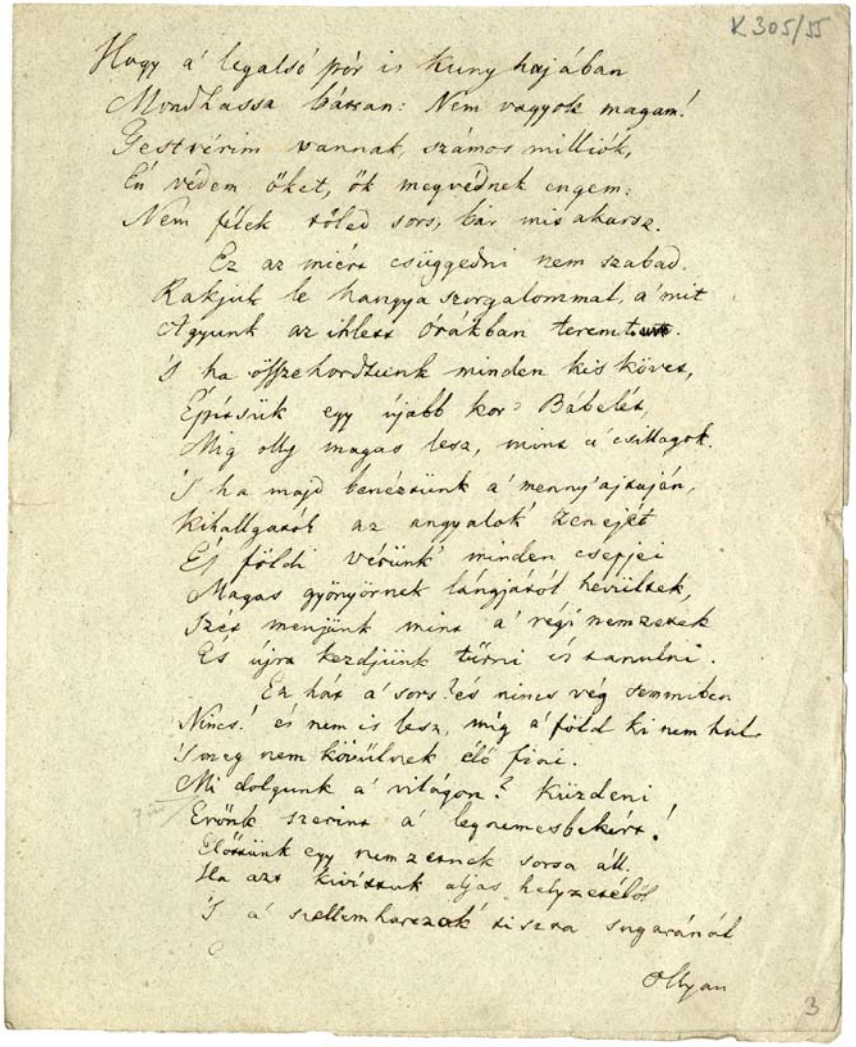
K 305/55

Hogy a legalsó pór is kuny hajában
Mondhassa bátran: Nem vagyok magam!
Testvérim vannak, számos milliók,
Ő védem őket, ők megvédnek engem.
Nem félek tőled sors, bár mit akarsz.
Ez az miére csüggedni nem szabad.
Rakjuk le hangya szorgalommal, a'mit
Agyunk az ihlett órákban teremtett.
'S ha öszszehordtunk minden kis követ,
Építsük egy újabb kor Bábelét,
Míg olly magas lesz, mint a' csillagok.
'S ha majd benézünk a' mennyajtaján,
Kihallgatott az angyalok zenejét
Ő földi vérünk minden cseppei
Magas gyönyörnek lángjárói kerülnek,
Szét menjünk mint a' régi nemzetek
És újra kezdjünk tűrni és szenvedni.
Ez hát a' sors? és nincs vég semmiben
Nincs! és nem is lesz, míg a' föld ki nem hal
'S meg nem kövülnek élő fiai.
Mi dolgunk a' világon? Küzdeni
Erőnk szerint a' legnemesbekért!
Legyünk egy nemzetnek sorsa áll
Ha az kivívatik ajjas helyzetéből
'S a' szellemkarczok tisztra sugaránál
Olyan
3

A *Gondolatok a könyvtárban* kézirata még *Haszontalan gondolatok (a' könyvtárban)* címmel
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 305/55.)

1846 februárjában, Krakkóban nemesi felkelés tört ki, amely meghirdette és életbe is léptette a galíciai jobbágyság felszabadítását, a feudális szolgáltatások (dézsma, robot) kártérítés nélküli eltörlését. Bécs azonban csalárdul elhitette a jobbágyokkal, hogy a lázadók a kiirtásukra készülnek, és a forradalom a nemesség elleni felkelésbe csapott át. A parasztok felperzselték a nemesi udvarházakat, felkoncolták földesuraikat. Vörösmarty a véres események hatása alatt írta 1846 májusában *Az emberek* című versét. Az aktuális politikai eseményekből a világtörténetre, az emberi nemre von le következtetést, amely pesszimistább aligha lehetne:

Az emberfaj sárkányfog-vetemény:
Nincsen remény! nincsen remény!

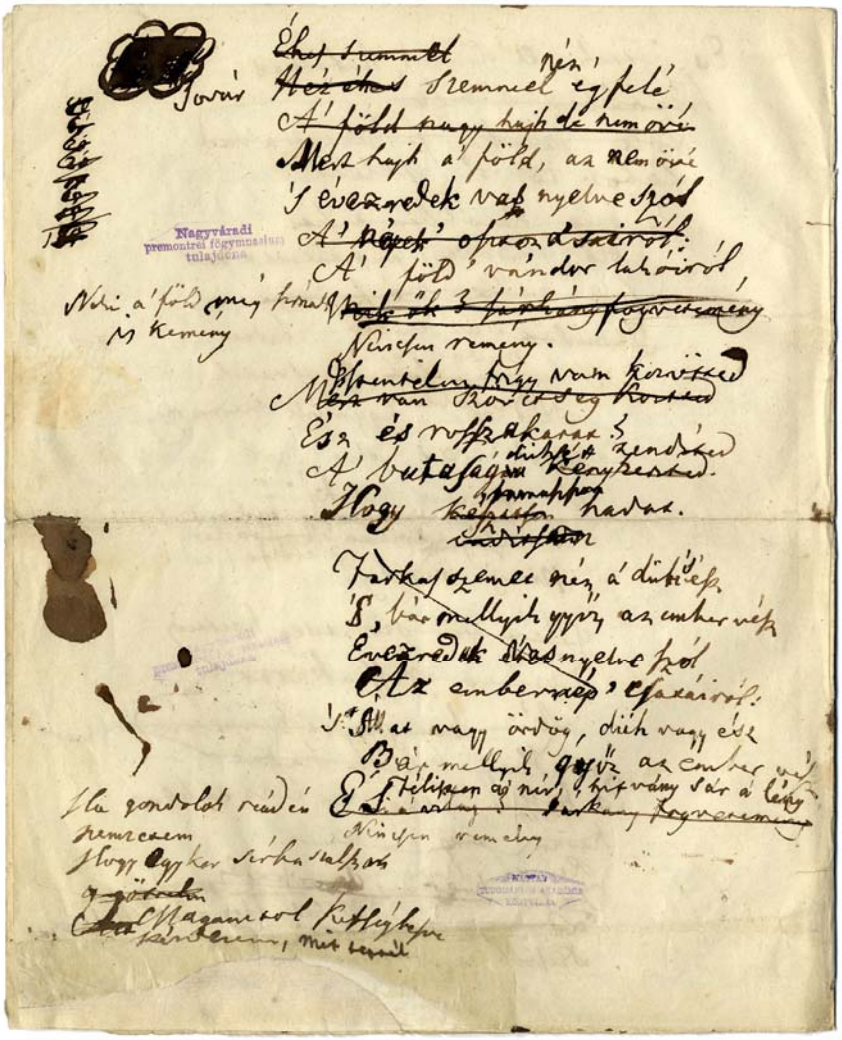

Az emberek fogalmazványának kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 138–141. fol.)

Az *Előszó* Vörösmarty életében nem jelent meg, kortársai sem tudtak róla. Nem tisztázott az sem, hogy a hagyományosan 1850-re datált vers melyik műnek az előszava. Abban azonban megegyeznek elemzői, hogy az elbukott szabadságharc utáni évek lenyomata, és a költő lelkiállapotának hű tükörképe. Vörösmarty romantikus képzelete hatalmas, kozmikus katasztrófa látomásává növeli a szabadságharcot, és fantasztikus, apokaliptikus képekben festi le a bukást.

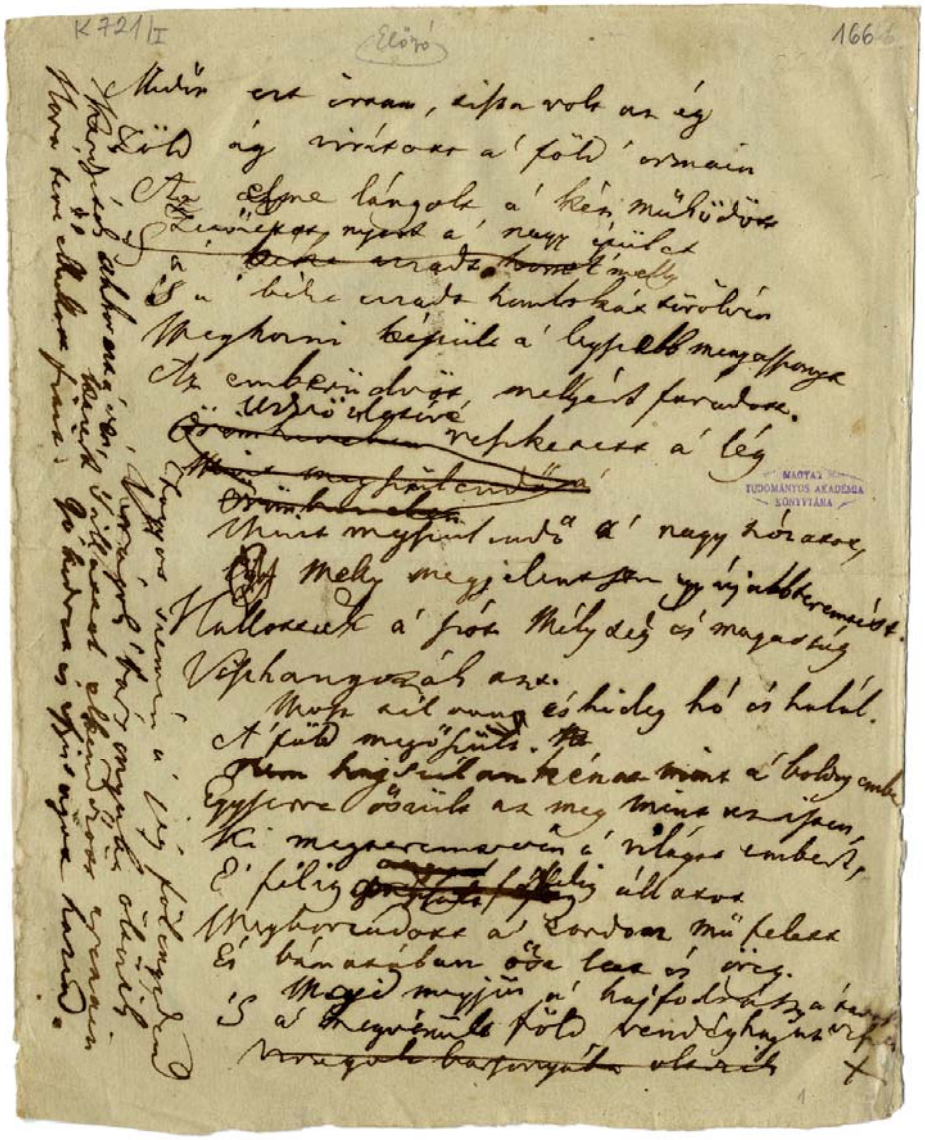

Az *Előszó* fogalmazványának kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 166–167–167a. fol.)

Az 1848–1849-es forradalom leverése után Vörösmarty kedélye elborult, mély alkotói és lelki válságba zuhant, betegségek is kínozták. A halála előtti évben, 1854-ben azonban még utoljára fellángolt képzelete, és megírta utolsó befejezett költeményét, *A vén cigány*t. Ez a rapszódia nemcsak Vörösmarty, de az egész európai romantika egyik legragyogóbb műve.

A vers a világpolitikai események hatására keletkezett. 1854 tavaszán Oroszország, Franciaország és Anglia között kitört a krími háború, és a költőben felébredt a remény, hogy hazája sorsa kedvezőbbre fordulhat. Csapongó képzelete a háborút az egész világ katasztrófájává tágította, de pesszimizmusán végül fölülkerekedett az emberiség jövőjébe vetett hite:

Lesz még egyszer ünnep a világon.

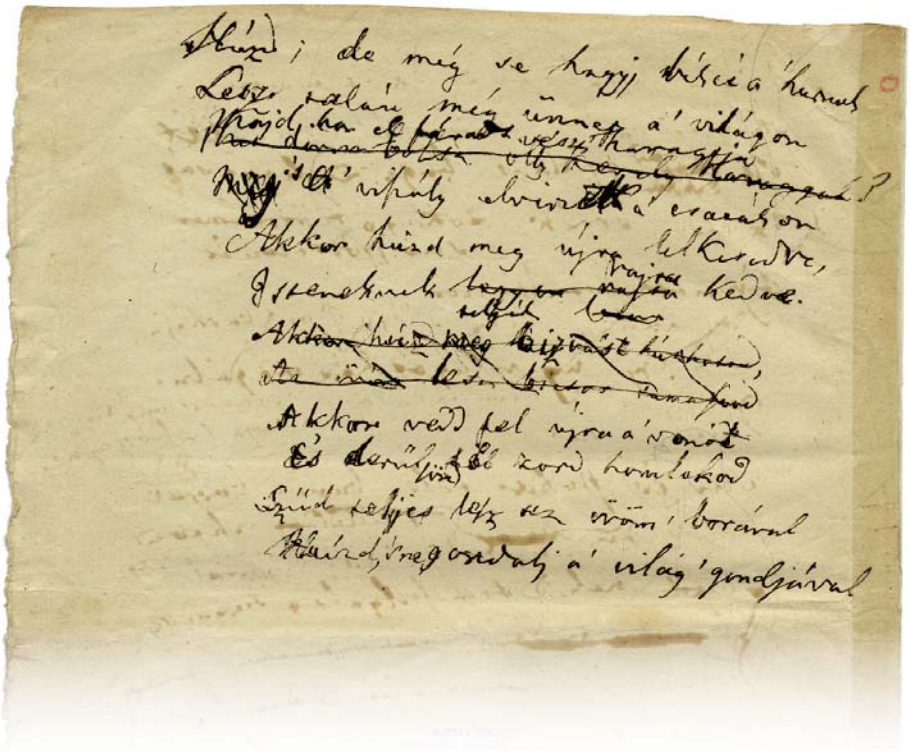

A vén cigány kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 721/I. 176–177. fol.)

VÖRÖSMARTY LEVELEZŐTÁRSAI ÉS BARÁTAI

Vörösmarty szinte minden jelesebb kortársával kapcsolatban állt, az irodalmi életben olyan központi szerepet játszott, mint Széchenyi a politikában. Ezért is szoktak párhuzamot vonni köztük: ami Széchenyi volt politikában, az volt Vörösmarty az irodalomban.

A *Tudományos Gyűjtemény* szerkesztőjeként (1828–1832) Vörösmarty Széchenyi reformterveinek egyik fő népszerűsítője volt, még verses jelmondatot is írt lóversenyeinek díjserlegeire. Oly mértékben azonosult gondolataival, hogy legfontosabb politikai verseiben öntudatlanul, de csaknem szó szerint vette át Széchenyi egy-egy kifejezését.

Széchenyi Vörösmarty számos művét idézte, legtöbbször a *Szózat*ot. Honfitársainak szánt üzenetét is belőle merítette: „Saját javaslatom, ha illyest adni mernék, […] ezekben központosulna: Hazádnak rendületlenül…”

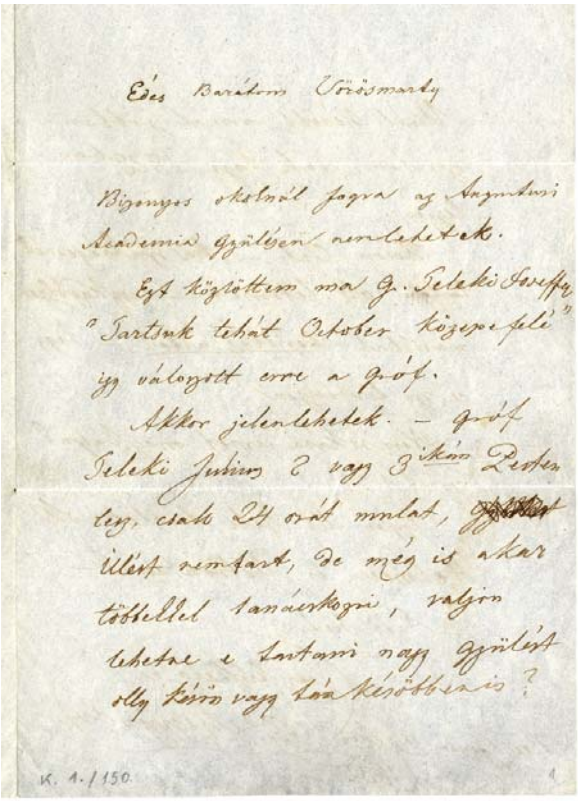
Édes Barátom Vörösmarty

Bizonyos okoknál fogva az Asztalnoki Academia gyűlésen nemlehetek.

Ezt közöltem ma gr. Teleki Józseffel. "Tartsuk tehát October közepe felé" így választott erre a gróf.

Akkor jelenlehetek. – gróf Teleki Julianna 8 vagy 9 ikén Pesten leszen, csak 24 órát maradat, ~~[illegible]~~ illőt nemfogt, de még is akar többeket tanácskozni, valjon lehetne e tartani vagy gyűlést olly korán vagy kés̄őbbenis?

K. 1./150.

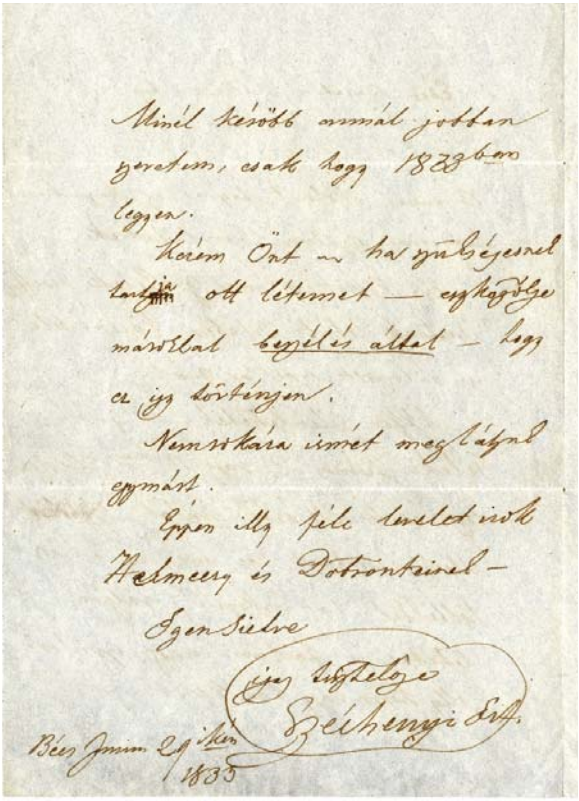
Minél később annál jobban szeretem, csak hogy 1833-ban legyen.

Kérem Önt az ha szabadjával tetszik ott létemet — esetleg más módokat beszélés által — hogy az így történjen.

Nemsokára ismét meglátjuk egymást.

Éppen illy féle levelet írok Helmecy és Dotzontseivel —

Egen Sielve

Igaz tisztelője

Széchenyi Ist.

Bécs Jnnius 29 ikén 1833

Gróf Széchenyi István levele Vörösmarty Mihálynak. Bécs, 1833. június 29.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 1/150.)

Nézeteik idővel egyre több ponton tértek el egymástól. A *Kelet népe* vitájában (1841) Vörösmarty alaptalannak vélte Széchenyi vádját, hogy Kossuth forradalomba hajszolja a nemzetet. Vörösmarty nem mindenben értett egyet Kossuthtal, de támogatta politikáját, követte a kormányt Debrecenbe, helyeselte a Függetlenségi nyilatkozatot és a trónfosztást. A nagyrabecsülés kölcsönös volt, amikor Kossuth lemondott Bács megyei képviselői mandátumáról, a költőt ajánlotta maga helyett.

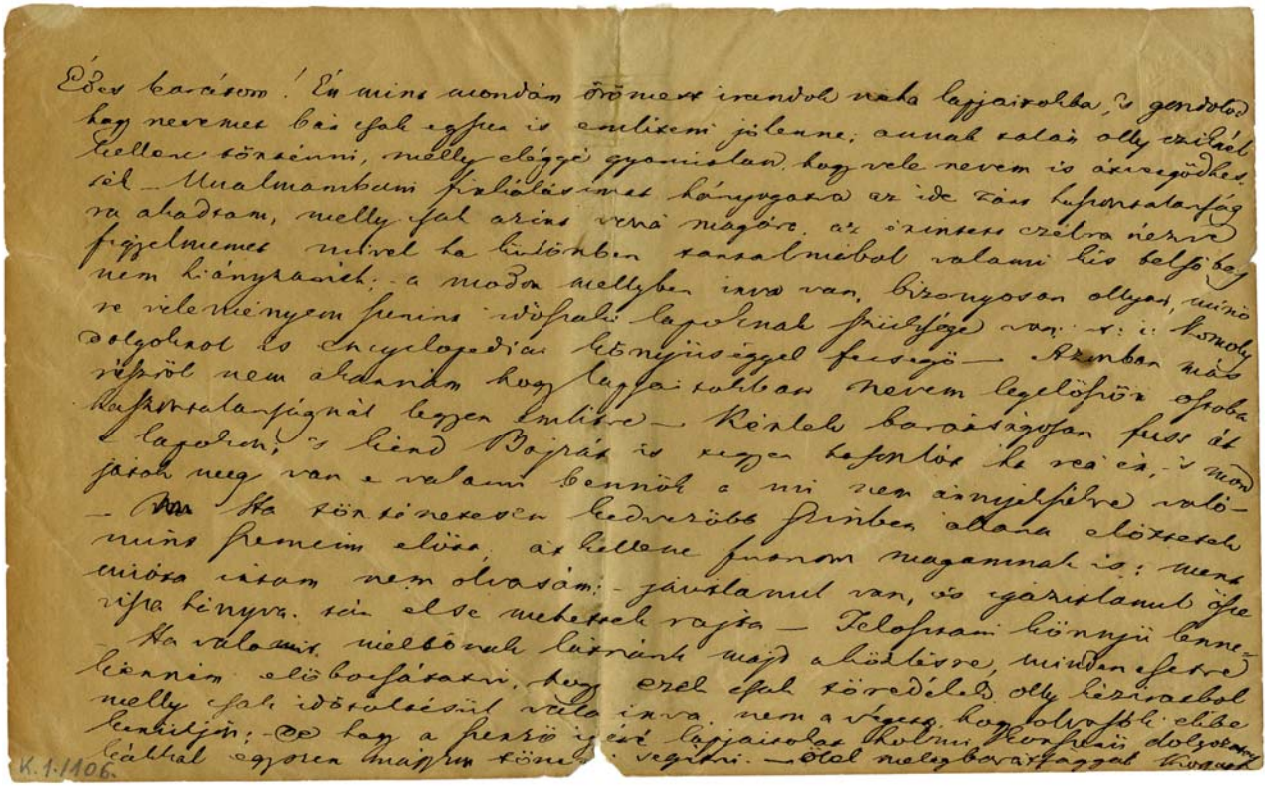

Kossuth Lajos levele Vörösmarty Mihálynak. 1840 körül
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 1/106.)

Wesselényi Miklóshoz, az erdélyi politikai ellenzék daliás vezéréhez, Magyarország és Erdély uniójának szószólójához meghitt baráti szálak fűzték Vörösmartyt. Az 1838-as nagy pesti árvíz hősének *Az árvízi hajós* című versében állított emléket. Az *Árpád ébredése* című színművében ő az, akinek Prométheusz sorsa jutott, mert „szelíd vala Embernek nézni embertársait." A hírre, hogy a börtönben szerzett szembetegsége következtében Wesselényi megvakult, 1845-ben Vörösmarty és Deák Ferenc Zsibón meglátogatták barátjukat.

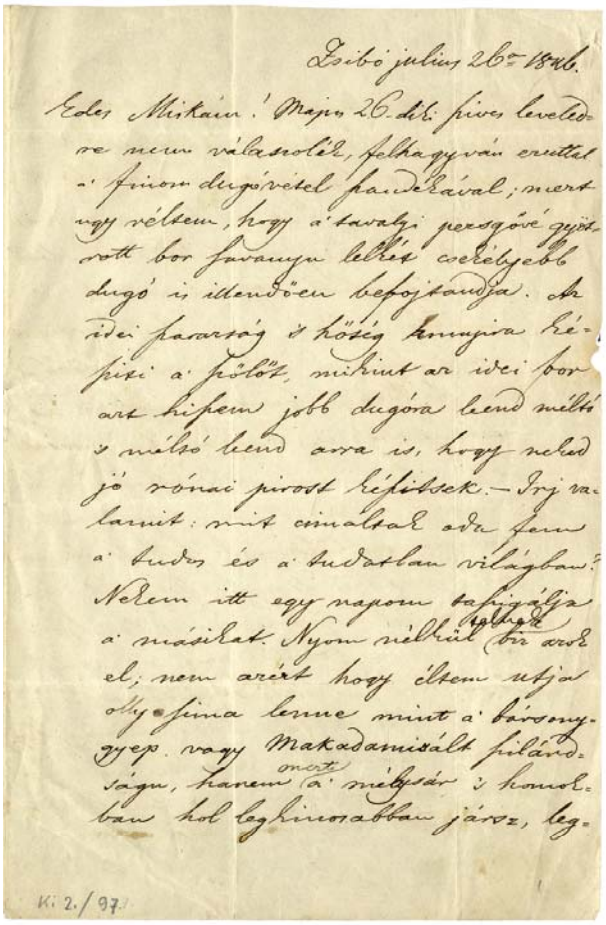

Zsibó julius 26ban 1846.

Kedves Mihály! Majus 26. dik fiues leveledre nem válaszoltak, felhagyván ennek a finom dugóvétel fáradtával; mert úgy véltem, hogy a tavalyi pezsgővé gyött bor fiunyu lelkét czelelyebb dugó is illendően befojtandja. Az idei fagyság s hűség kunyiva kéfiti a fűlőt, mikint az idei bor azt kifiem jobb dugóra lend mélő s mélső lend arra is, hogy neked jó rónai pirost kéfitsek. – Irj valamit: mit csinaltal eddig fenn a buden és a tudatlan világban? Nekem itt egy napom tapogálja a másikat. Nyom nélkül (bár erdő el; nem azért hogy éltem utjon olly finna lenne mint a bársonygyep vagy Makadamisált filárdságu, hanem a' mélysár s homolban hol leghinosabban járok, leg-

Nőm nődöt – kit én is fiuesen tiszelek – veled együtt igen fiuesen tiszteli, s gyermekeidet velem együtt csókolja. Éljen az ég!

barátod

Wesselényi

Ui: Garay felől irod mi szerint nem igen tudod mikint lehetne rajta segiteni; de kérlek gondolkozz s gondolkozatok, mert olly emberemel mint ő fulódni nem szabad. Bár lenne valamellyik Batthiányinak nagyobb Könyvtára, melly mellett ő Könyvtárnokoskodhatnék. Hát nem lehetne-e? NB. Én tudtam hogy lehet rajta segiteni, meg is tettem; de erőt Wesselényi kuhersége megfeledkezett. Ajánlatom ez volt: Nem lehetne-e Garaynak legalább a' an. Academiai fizetése ezt körülni olly módon, hogy 10,000 pfrgő gyűjtessék az academiai tőkéhez kapcsolandó. – Vörösmarty

Báró Wesselényi Miklós levele Vörösmarty Mihálynak. Zsibó, 1846. július 26.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 2/97.)

Közös erdélyi utazásukhoz kötődik Deák vicces feljegyzése Vörösmarty apagyi szalonkavadászatáról. Ekkor már két évtizede tartott a barátságuk, először a *Zalán futása* hódította meg Deákot. Mint Gyulai Pál fogalmazott: „Az ősi dicsőség költője s az ősi jog védője a rokonszenv dobbanását érezték szívökben." Vörösmarty halála után Deák gondoskodott barátja családjáról. Az árvák gyámjaként, magánemberként adakozásra szólította föl tehetősebb honfitársait, és pár hónap alatt százháromezer pengő forint gyűlt össze.

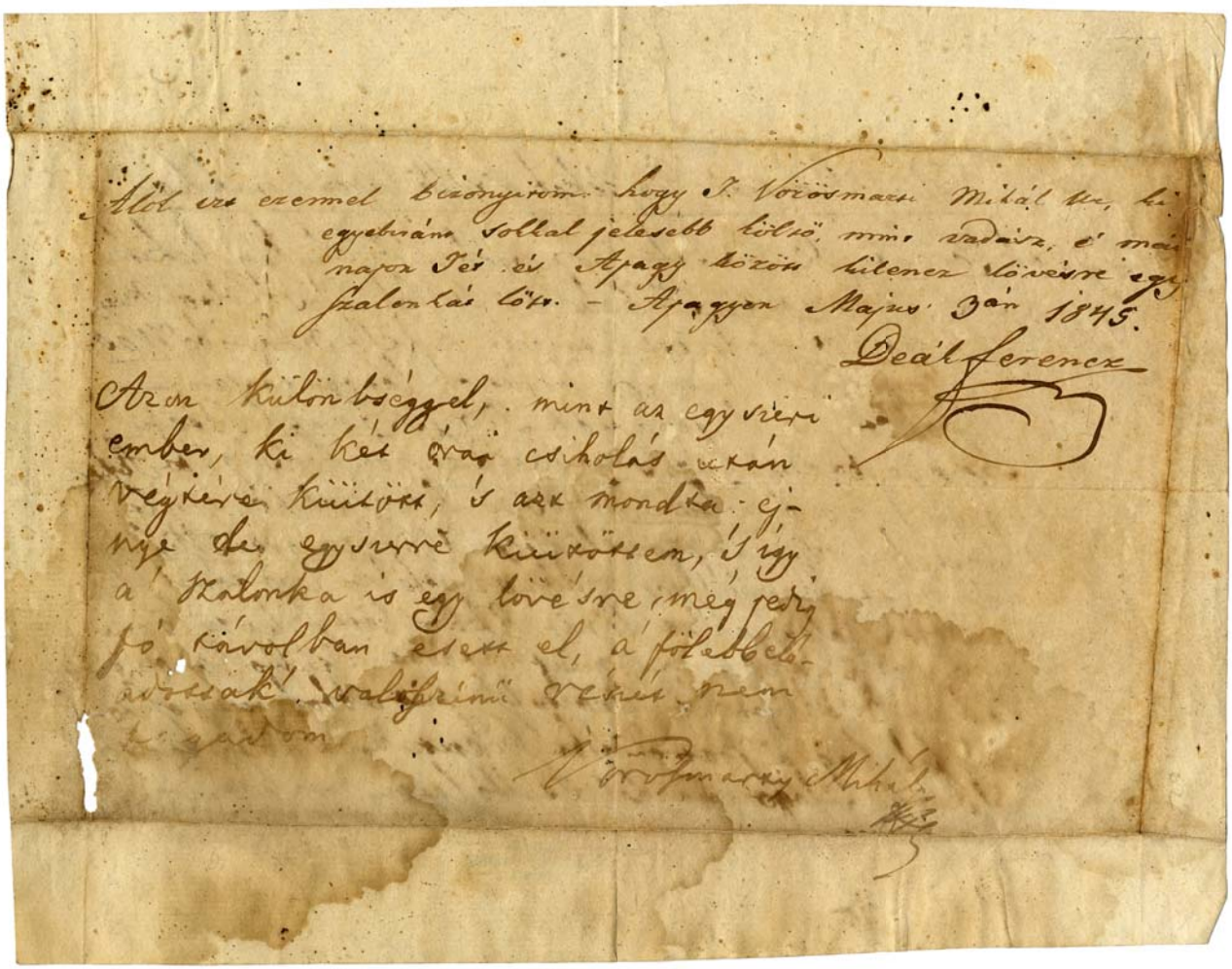
Itt az ezemel bizonyítom hogy T. Vörösmarty Mihál úr, ki egyébiránt sokkal jelesebb költő mint vadász, é' mái napon Pest és Apagy közöt kilenez lövésre egy szalonkát lőtt. – Apagyon Majus 3án 1845.

Deák Ferencz

Azon Különbséggel, mint az egyszerü ember, ki két órai csiholás után végtére kiütött, s azt mondta: gyuje de egyszerre kiütöttem, úgy a szalonka is egy lövésre, meg pedig jó távolban esett el, a' fölebbvitatók valójában vétek nem t szatom

Vörösmarty Mihál

Deák Ferenc tréfáshangú bizonyítványa Vörösmarty Mihály szalonkavadászatáról. 1845. május 3. Rajta Vörösmarty sorai
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 2/100.)

Vörösmarty kevés kortársát tisztelte emberként, költőként annyira, mint Kölcsey Ferencet. A Vörösmarty szerkesztésében 1837-ben induló *Athenaeum* tulajdonképpeni programcikke Kölcsey egyik fő műve, a *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz* volt. Kölcsey eleinte idegenkedett Vörösmarty romantikus, lobogó költői képeitől, de 1831-ben már azt írta egy levelében, hogy „Hidd el nekem, édes barátom, a mi Vörösmartynk nagy költő…”

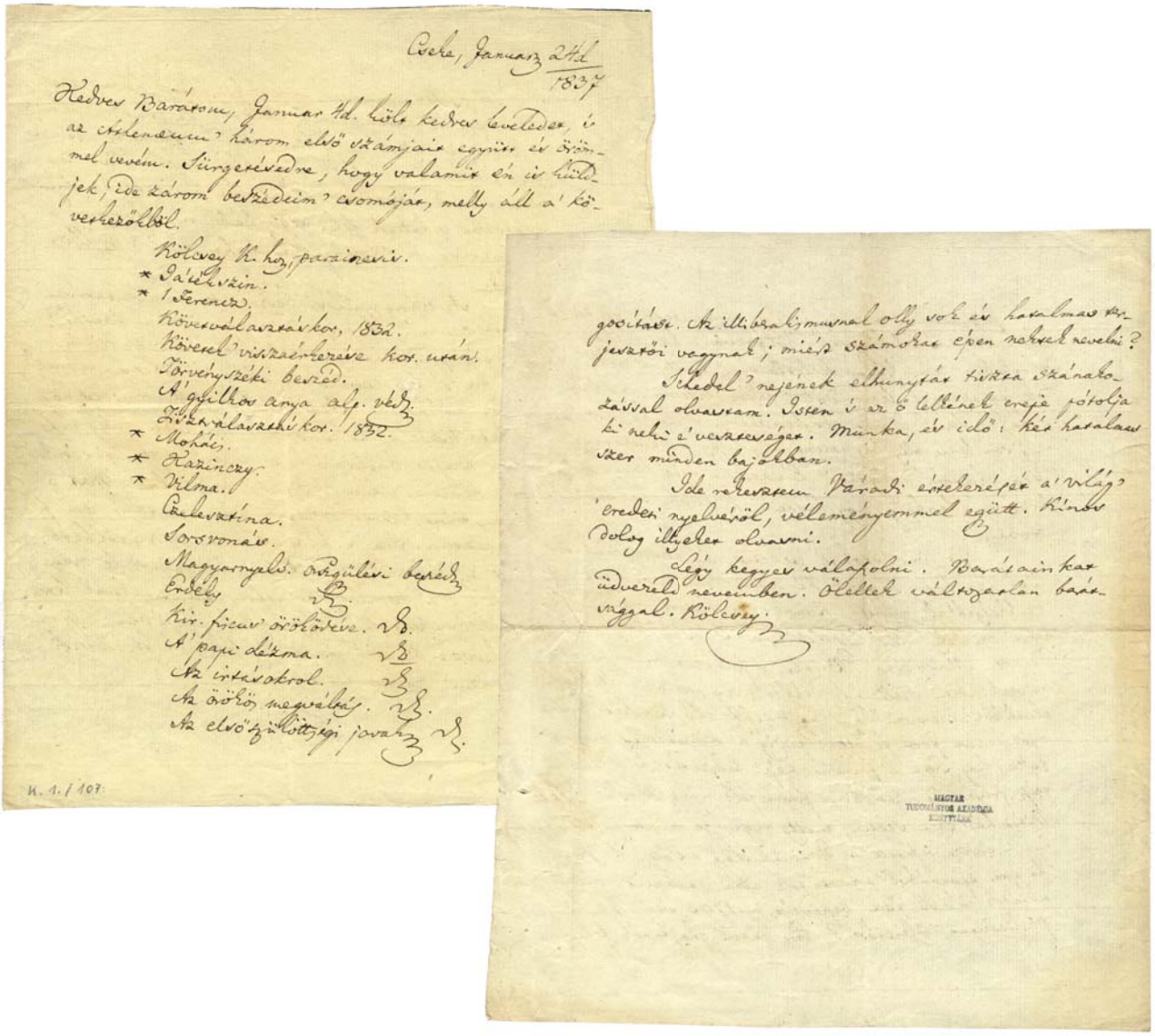

Kölcsey Ferenc levele Vörösmarty Mihálynak. Cseke, 1837. január 24.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 1/107.)

Liszt Ferenc Bécsben több koncertet adott az 1838-as pesti árvíz károsultjainak javára, majd 1839 decemberében Pestre érkezett, és hét ízben játszott a helyi közönség előtt. Az elragadtatott fogadtatás még a sikerhez és ünnepléshez hozzászokott virtuózt is meglepte. Vörösmarty *Liszt Ferenchez* című ódájával hódolt géniusza előtt, amit a címzett levélben köszönt meg: „verset írt hozzám, olyat, aminőt Ön írni szokott, szépet, gyönyörűt." 1846-ban, Liszt legközelebbi pesti látogatásakor személyesen is megismerkedtek. Vörösmarty mély hatást tett a zeneszerzőre, aki leveleiben sokszor emlegette.

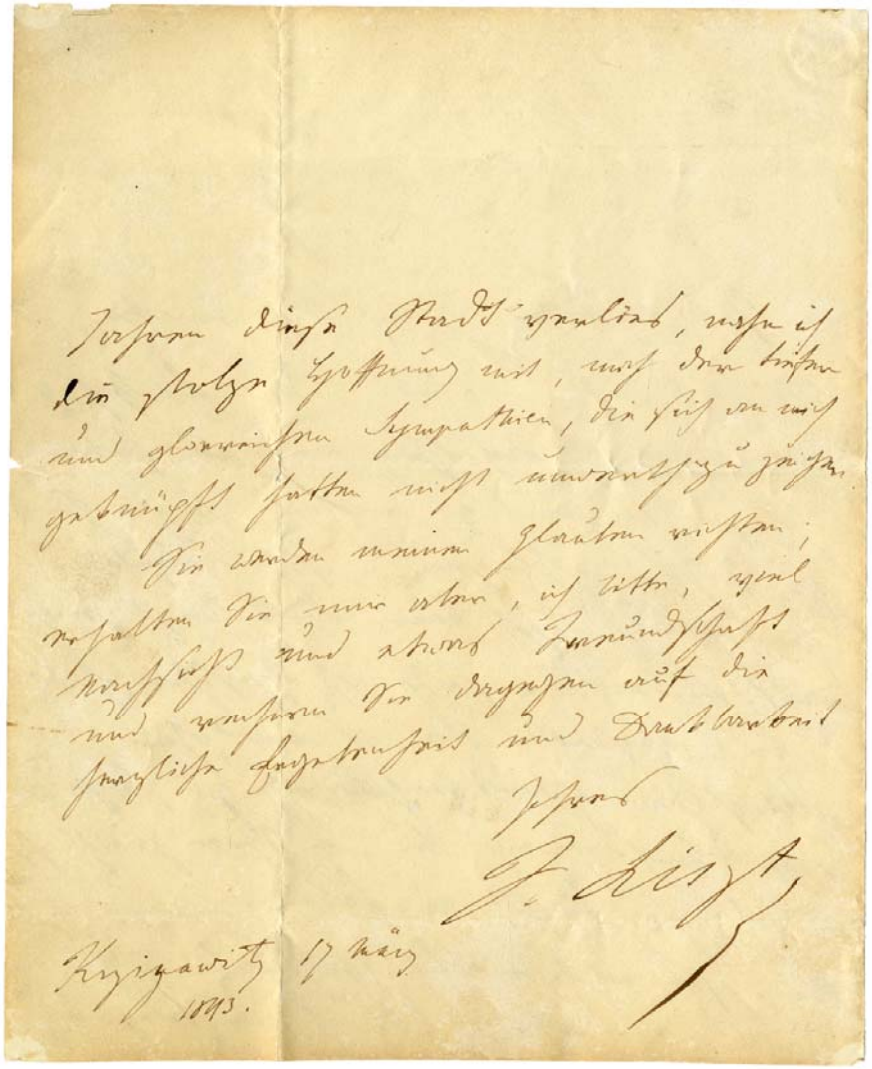

Liszt Ferenc levele Vörösmarty Mihálynak. Kryizawitz, 1843. március 17.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 1/110.)

VÖRÖSMARTY, A MAGYAR NYELV TUDÓSA

Magyarországon a törvénykezés, az egyház és az iskola nyelve évszázadokon át a latin volt, ezért a magyar nyelv szókincse nem bővült kellő mértékben, nem volt alkalmas latinizmusok nélküli tudományos szöveg megfogalmazására. Ez a felismerés hívta életre a nyelvújítási mozgalmat. A XIX. század első felében, a nemzeti ébredés korában az is nyilvánvalóvá vált, hogy a nemzeti öntudat megőrzésének legfontosabb eszköze az anyanyelv. A magyar nyelv ügye ezért került a kulturális és politikai küzdelmek középpontjába. Ebbe a harcba Vörösmarty Mihály is bekapcsolódott. Akkoriban még nem dőlt el helyesírásunk legfőbb kérdése, hogy kiejtés szerint írjunk-e, mint Verseghy Ferenc javasolta (*láttya, hallya*), vagy pedig Révai Miklós szóelemző elvét kövessük (*látja, hallja*). 1821-ben Vörösmarty *Ypsilon háború* című nyelvészeti bohózatában Révai módszere mellett tette le voksát.

1825-ben a Magyar Tudós Társaság azzal a céllal alakult meg, hogy ápolja a magyar nyelvet. Rendszabásainak első pontja kimondja: „A Magyar Tudós Társaságnak egyedül csak az van téve céljává, hogy munkálkodása által hazánkban a tudományok és szép művészségek honi nyelven míveltessenek."

Vörösmarty nyelvtudományi munkássága főként akadémiai működéséhez kapcsolódik. Tagja volt a nyelvtudományi osztálynak, annak szinte minden munkájában részt vett, sőt döntően alakította.

Az 1831-ben tartott első nagygyűlés mindjárt „egy tökéletes magyar Grammatica 's egy a lehetségig teljes szótár készítését rendeli el." A magyar nyelv nagyszótárának munkálatait felügyelő bizottság Vörösmartyt és Toldy Ferencet jelölte ki a külföldi szótárak tanulmányozására, de ők Teleki Józsefnek *Egy tökéletes magyar szótár elrendelése, készítése módja* című munkáját ajánlották mintának. A hatkötetes nagyszótár munkálataiban Vörösmarty nem vett részt, azt 1845-ben Czuczor Gergely és Fogarasi János kezdte el, és utóbbi fejezte be 1874-ben.

Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a nagyszótár csak hosszú évek munkájával valósítható meg, 1831-ben Széchenyi István kéziszótár összeállítását szorgalmazta. A két szerkesztő, Vörösmarty és Toldy, valamint munkatársaik gyorsan dolgoztak, a Magyar Tudós Társaság Zsebszótára, vagyis a német–magyar szótár 1835-ben, a magyar–német pedig 1838-ban látott napvilágot.

Vörösmarty volt az, aki javasolta helyesírásunk főbb szabályainak rögzítését, és a Tudós Társaság 1832-ben kiadta a Révai Miklós elveit követő első magyar helyesírási szabályzatot, *A magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai*t. A szabályokat Vörösmarty öntötte végső formába.

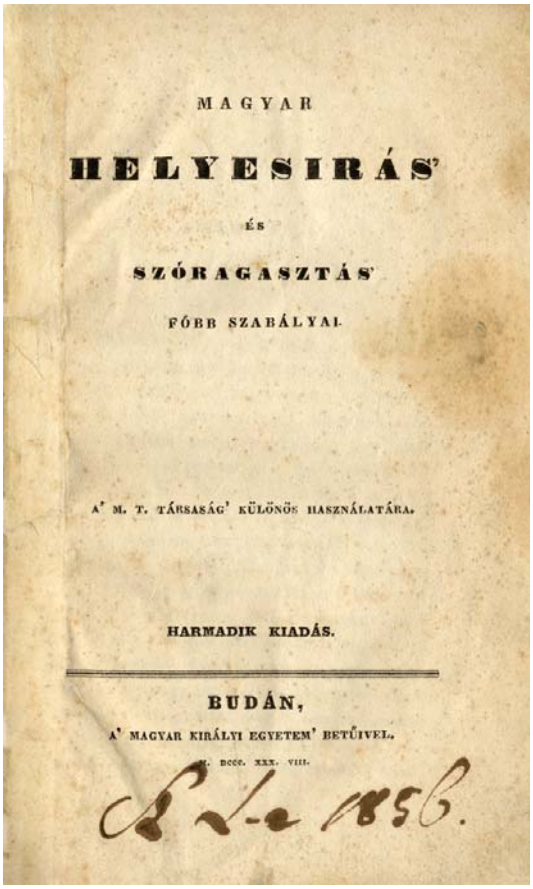

MAGYAR

HELYESIRÁS'

ÉS

SZÓRAGASZTÁS'

FÓBB SZABÁLYAI.

A' M. T. TÁRSASÁG' KÜLÖNÖS HASZNÁLATÁRA.

HARMADIK KIADÁS.

BUDÁN,

A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM' BETŰIVEL.

M. DCCC. XXX. VIII.

Magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai. A' M. T. Társaság' különös használatára. Buda, 1838.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, 523.762)

A magyar nyelv ügye az 1843–1844-es országgyűlésen diadalmaskodott, törvény mondta ki, hogy a magyar legyen a közoktatás nyelve. Sürgősen magyar nyelvű tankönyvekre volt szükség: Vörösmarty Czuczor Gergellyel közösen *Elemi Magyar Nyelvtan*t írt a középiskolák első három osztálya számára.

Részt vett az akadémiai „nagyobb nyelvtan", *A magyar nyelv rendszere* (1846) munkálataiban is: a névelőről – amint ő nevezte, az *izké*ről – és a szórendről értekezett.

A Tudós Társaság a magyar nyelv ügyét pályázatok kiírásával is támogatta, 1848-ig hétszer tűzött ki nyelvtudományi pályakérdést. Vörösmarty minden alkalommal a bírálók között volt, hat esetben ő írta meg a jelentést is.

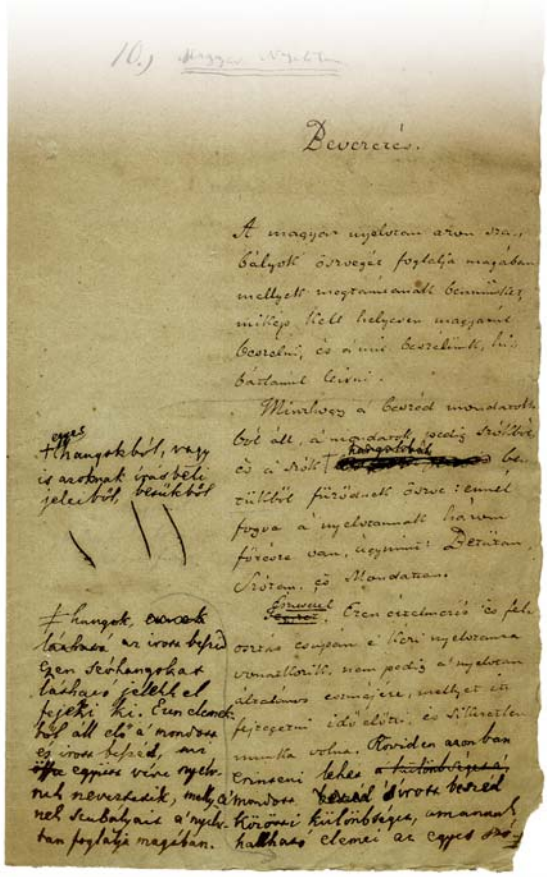

Czuczor Gergely és Vörösmarty Mihály nyelvtankönyvének kézirata. *Magyar nyelvtan a' középtanodák' második osztálya' számára* címen jelent meg Budán 1848-ban a szerzők nevének feltüntetése nélkül
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Magyar Nyelvtudomány 2-rét 33.)

Vörösmarty kivette a részét a nyelvújításból is, számos szót alkotott, az ő leleménye *Tünde* női nevünk.

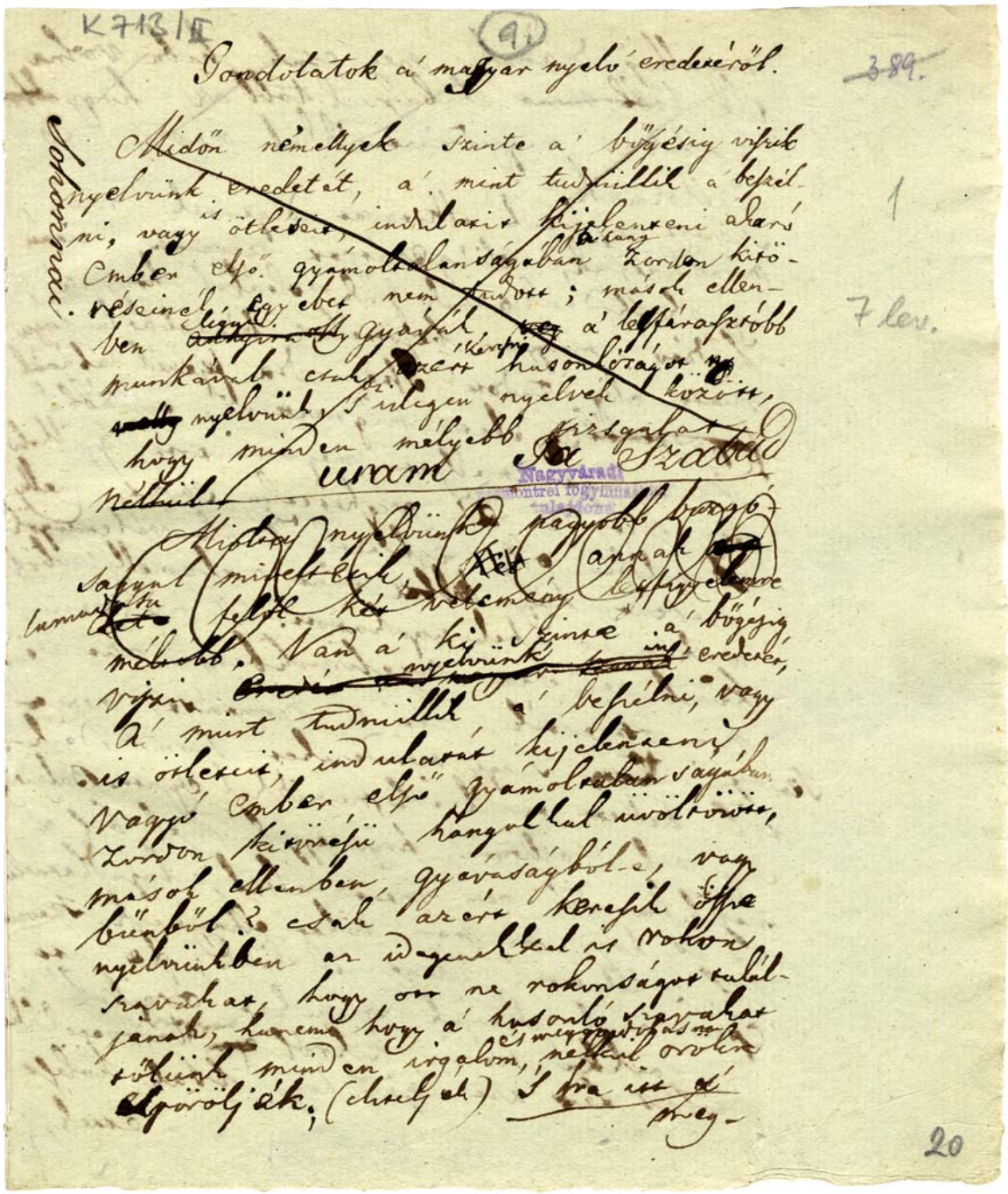

Vörösmarty Mihály *Gondolatok a' magyar nyelv eredetéről* című cikkének kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 713/II. 20–26. fol.)

VÖRÖSMARTY, SHAKESPEARE FORDÍTÓJA

Kevés külföldi író hatott annyira termékenyítően a magyar kultúrára, mint Shakespeare. Hatása a romantika korában, a XIX. században óriási volt, ő volt az elérni vágyott művészi eszmény. A politikai és kulturális önállóságáért küzdő, a német kultúrától magát függetleníteni igyekvő Magyarországon felszabadította, felláztotta az alkotói szellemet. Kultuszát a Magyar Tudós Társaság élesztette, ápolta. Miután az Akadémia 1830-ban ténylegesen megkezdte működését, egyik első lépéseként bizottságot alakított, amely 1831. május 16-i ülésén a magyar színpadi repertoár és a magyar nyelv gazdagítása érdekében 71 lefordítandó színjátékot sorolt fel. Ebből huszonkettő Shakespeare-darab volt. Vörösmarty tagja volt a bizottságnak, a lista az ő közreműködésével készült.

Hazánkban Vörösmarty volt Shakespeare első és legnagyobb hatású népszerűsítője, fordítója, legalaposabb ismerője és követője. Drámaelméleti munkájában, az *Elméleti töredékek*ben is sok Shakespeare-drámából idéz. A *Hamlet* 1841-es színházi bemutatója kapcsán az alábbiakat vetette papírra: „…igen kívánatos, hogy a nagy brit költő jelesb műveivel minél többen megküzdjenek; mert nem tartózkodunk kimondani, hogy Shakespeare jó fordítása a leggazdagabb szépliteratúrának is felér legalább a felével."

Shakespeare magyarországi meghonosításában ő maga járt elöl. Első Shakespeare-fordítása rövid részlet volt, 1819-ben vagy 1820-ban huszonhét sort ültetett át magyarra a *III. Richárd* egyik jelenetéből. Lehetséges, hogy a fordítást még Pesten készítette, de elfogadottabb vélemény, hogy Teslér László bonyhádi káplán adta a kezébe Shakespeare műveit valamikor 1820 őszén. Abban azonban nincs vita, hogy az angol óriás lenyűgözte a fiatal költőt, és döntő szerepe volt abban, hogy Vörösmarty túllépett a deákos klasszicizmuson, és a romantika felé fordult.

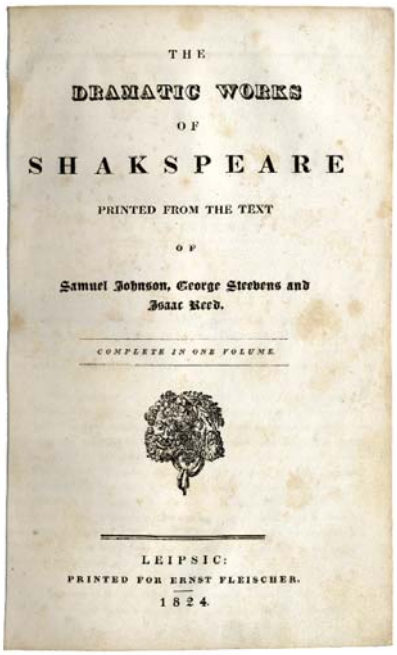
THE
DRAMATIC WORKS
OF
SHAKSPEARE
PRINTED FROM THE TEXT
OF
Samuel Johnson, George Steevens and Isaac Reed.
COMPLETE IN ONE VOLUME.
LEIPSIC:
PRINTED FOR ERNST FLEISCHER.
1824.

Vörösmarty Mihály könyvtárából: *The dramatic works of William Shakespeare*. Leipsic, 1824–1826.
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, 540.080)

A *III. Richárd* részlete még németből készült, de az 1830-as évek végére Vörösmarty megtanult angolul, és a többi fordításakor már az eredetiből dolgozott. Első teljes Shakespeare-darabként először a *Vízkereszt* és a *Szentiváneji álom* fordítását tervezte, de végül a *Julius Caesar*hoz fogott hozzá, amely 1840-ben látott napvilágot, 1842-ben pedig színpadra is került. Vörösmarty formahűen, jambikus verssorokban fordított,

és ezzel egyúttal véleményt nyilvánított a korabeli vitában, hogy Shakespeare-t versben vagy prózában kell-e magyarul megszólaltatni. A szakma ezt tartja a leggondosabb, legsikerültebb fordításának, amellyel az utókornak is példát mutatott, hogy milyennek kell lennie a magyar Shakespeare-nek.

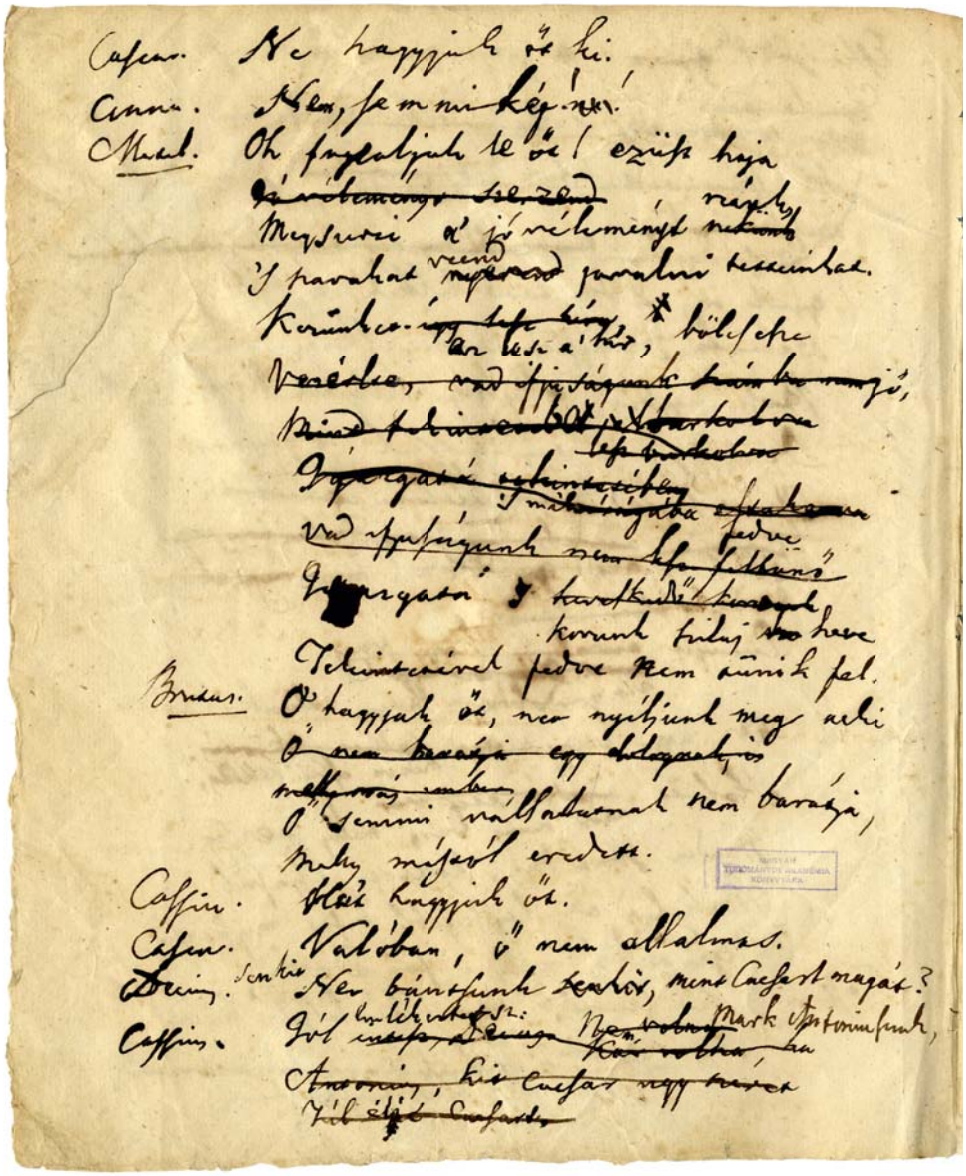

A *Julius Caesar* fordításának kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 714/ 238–239. fol.)

Vörösmarty tisztában volt vele, hogy „Shakespeare-t fordítani nagy vállalat…”, ezért társakat keresett Shakespeare összes színműve lefordítására. Egressy Gábor, a kor híres színésze nyilvános buzdítására 1847-ben Vörösmarty, Petőfi Sándor és Arany János össze is fogott, és a három költőóriás felosztotta egymás között az angol drámaköltő életművét. Vörösmarty egyebek között a *Lear király* fordítását vállalta, és 1847 végén, 1848 tavaszán hozzá is fogott, de a forradalmi események másfelé sodorták. 1853–1854-ben tért vissza a *Lear*hez, s bár anyagi kényszerűségből, nyomorúságos lelki és testi állapotban dolgozott rajta, be tudta fejezni a költői alkatával legrokonabb Shakespeare-dráma magyarra ültetését.

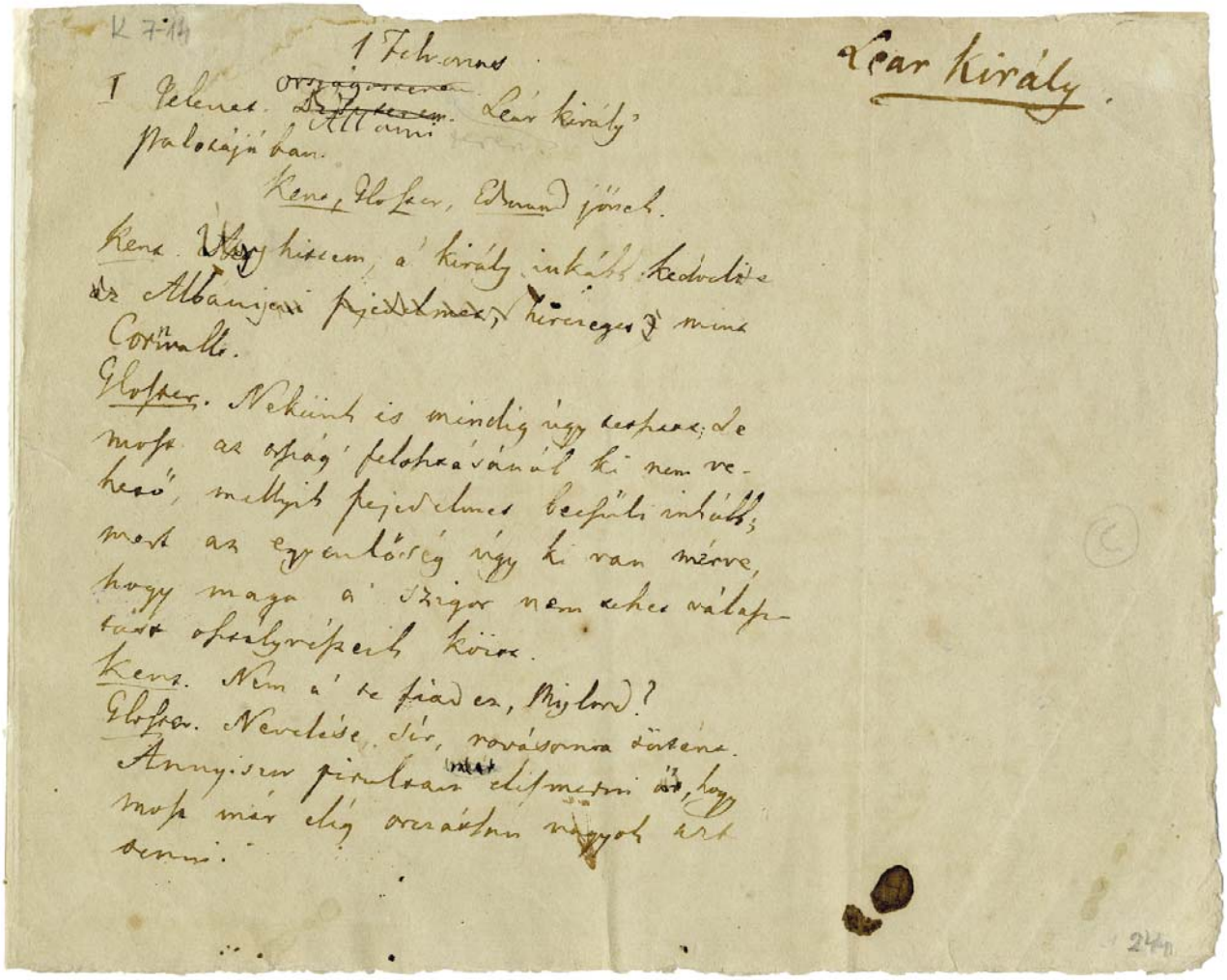

A *Lear király* fordításának kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 714/ 244–247. fol.)

1854-ben a *Rómeó és Júlia* fordításába is belekezdett, de elhatalmasodó betegsége miatt csak az első felvonás első és második jelenetét, és a harmadik jelenet mintegy felét sikerült befejeznie.

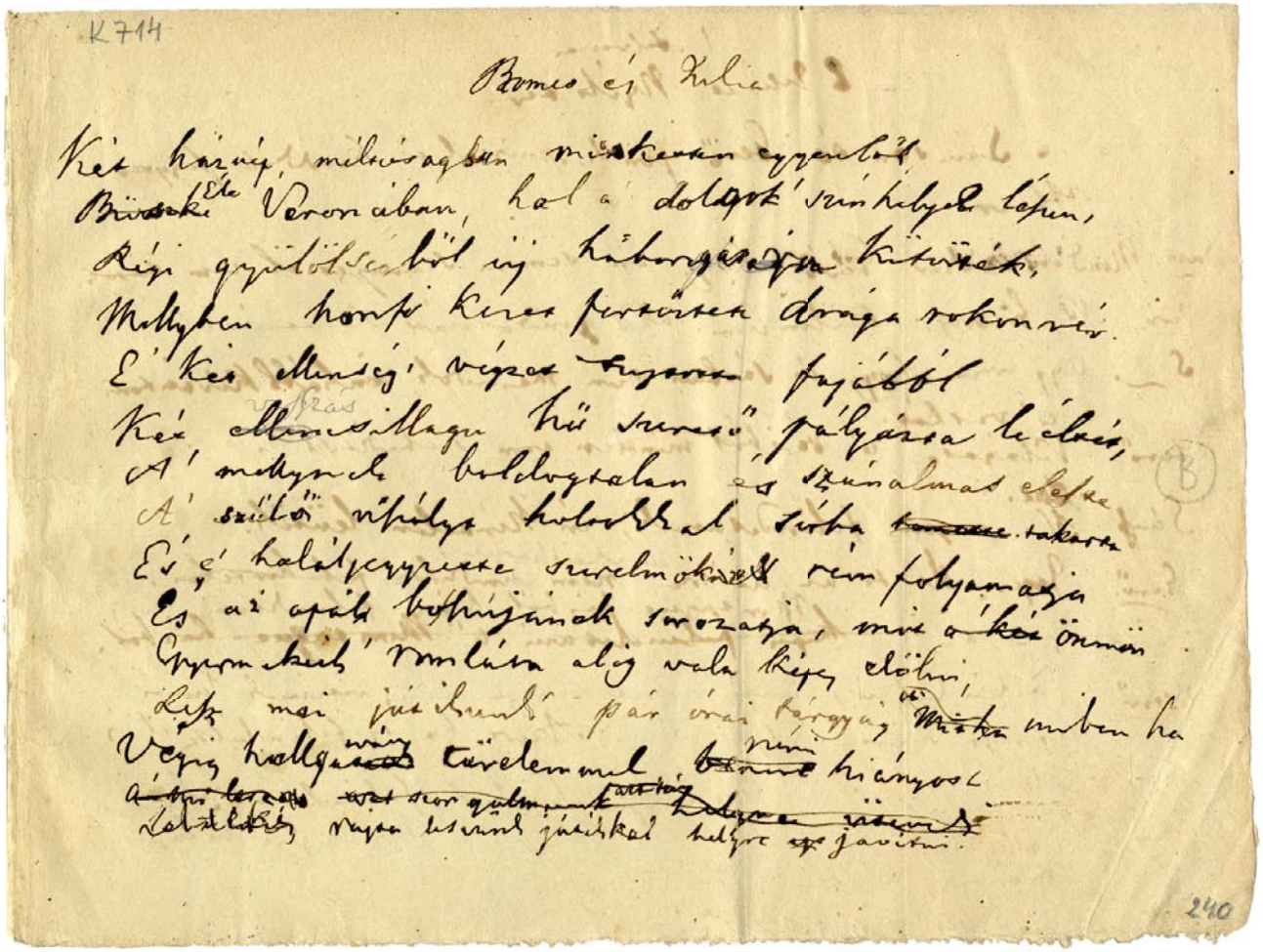

A *Rómeó és Júlia* fordításának kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 714/ 240–243. fol.)

A DRÁMAÍRÓ VÖRÖSMARTY

Napjainkkal ellentétben a reformkori színház nem szórakoztatni kívánt, hanem kivette részét a politikai és kulturális függetlenségünkért folytatott harcból. A magyar nyelv és a nemzeti öntudat ápolását tekintette legfőbb feladatának. A színház politikai ügy volt, a színészek pedig a magyar nyelv apostolai. A közvélemény úgy tekintett a színházra, mint Kölcsey Ferenc: „hanyatló nyelvünk védelmét, (…) enyésző karakterünk palládiumát [menedékét], (…) süllyedő lelkünk felemelő eszközét” látta benne.

Vörösmarty nem kisebb célt tűzött ki maga elé, mint az eredeti magyar dráma megteremtését. Témáit ezért merítette a magyar történelemből. A dicső múlt ábrázolásával kortársai hazafiúi szellemét igyekezett táplálni, példát állított eléjük. Színműírói eszménye Shakespeare volt, az ő királydrámáit tekintette követendő mintának a *Salamon király* (1826) című fiatalkori darabja írásakor is.

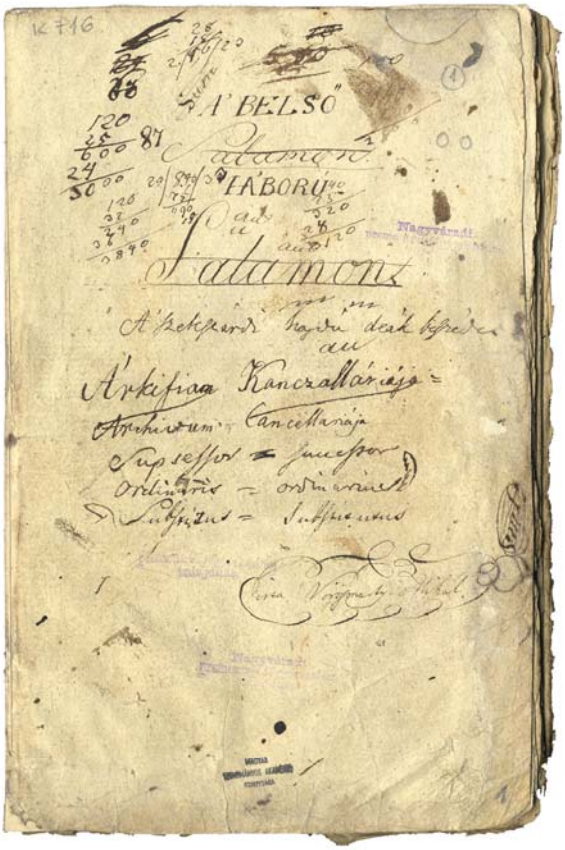

A *Salamon király* töredékes kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 716/1. 2–3. fol.)

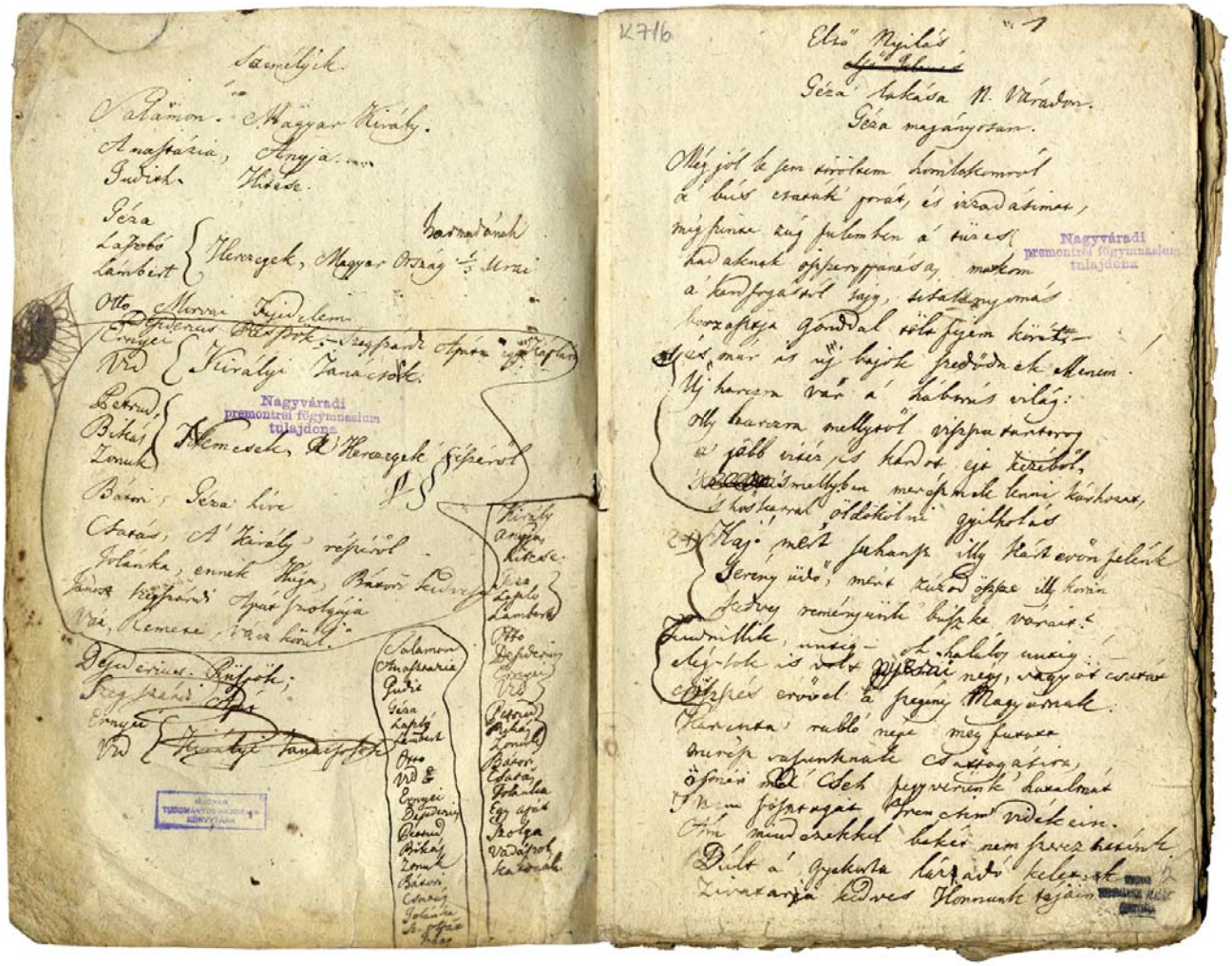

A *Salamon király* töredékes kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 716/1. 2–3. fol.)

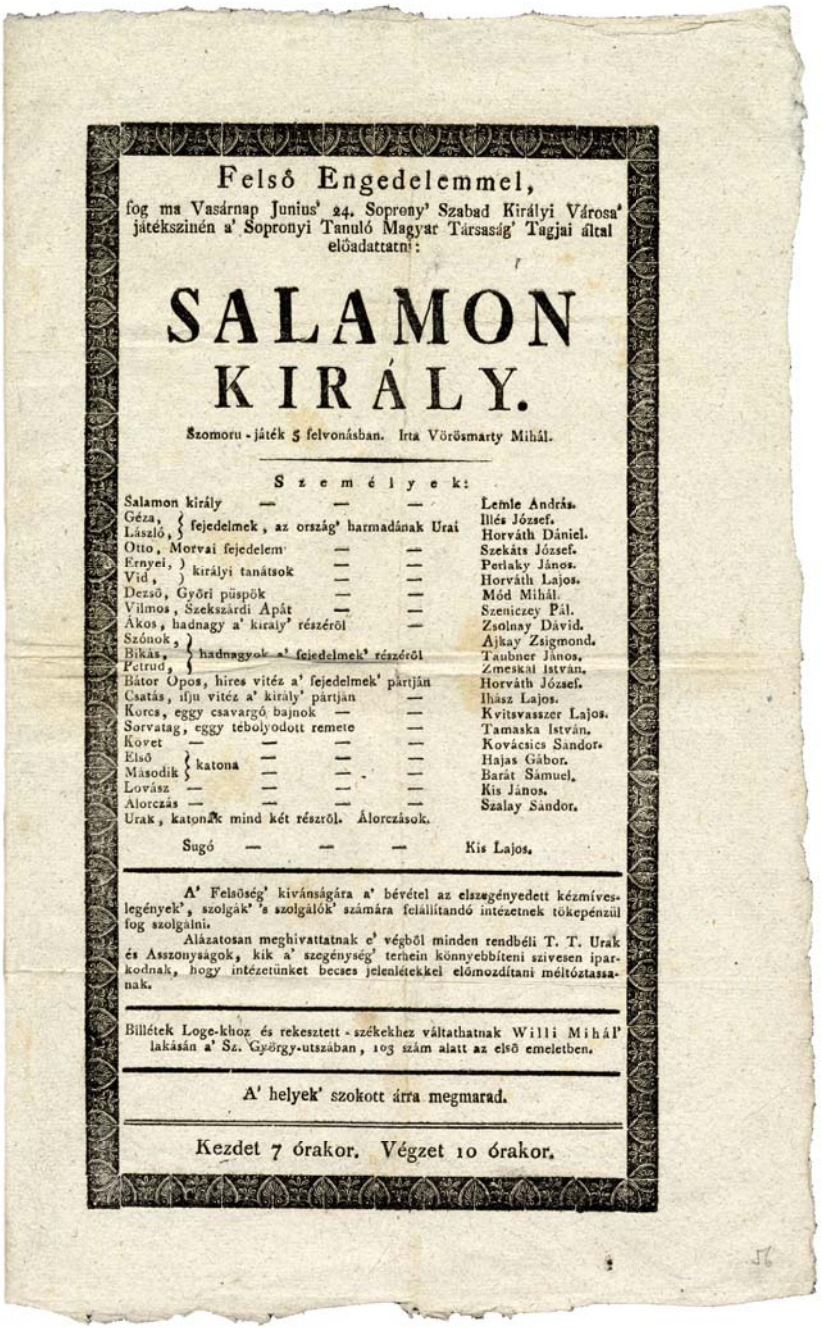

Felsö Engedelemmel,

fog ma Vasárnap Junius' 24. Soprony' Szabad Királyi Városa' játékszinén a' Sopronyi Tanuló Magyar Társaság' Tagjai által előadattatni:

SALAMON KIRÁLY.

Szomoru-játék 5 felvonásban. Irta Vörösmarty Mihál.

Személyek:

Salamon király — — —	Lemle András.
Géza, László, } fejedelmek, az ország' harmadának Urai	Illés József. Horváth Dániel.
Otto, Morvai fejedelem — —	Szekáts József.
Ernyei, Vid, } királyi tanátsok — —	Perlaky János. Horváth Lajos.
Dezsö, Györi püspök — —	Mód Mihál.
Vilmos, Szekszárdi Apát — —	Szeniczey Pál.
Ákos, hadnagy a' kiraly' részéröl —	Zsolnay Dávid.
Szónok, Bikás, Petrud, } hadnagyok a' fejedelmek' részéröl	Ajkay Zsigmond. Taubner János. Zmeskai István.
Bátor Opos, hires vitéz a' fejedelmek' pártján	Horváth József.
Csatás, ifju vitéz a' király' pártján —	Ihász Lajos.
Korcs, eggy csavargó bajnok — —	Kvitsvasszer Lajos.
Sorvatag, eggy tébolyodott remete —	Tamaska István.
Követ — — — —	Kovácsics Sándor.
Első, Második } katona — — —	Hajas Gábor. Barát Sámuel.
Lovász — — — —	Kis János.
Alorczás — — — —	Szalay Sándor.
Urak, katonák mind két részröl. Alorczások.	
Sugó — — —	Kis Lajos.

A' Felsöség' kivánságára a' bévétel az elszegényedett kézmívesleginyek', szolgák' 's szolgálók' számára felállitandó intézetnek tökepénzül fog szolgálni.

Alázatosan meghivattatnak e' végböl minden rendbéli T. T. Urak és Asszonyságok, kik a' szegénység' terhein könnyebbíteni szivesen iparkodnak, hogy intézetünket becses jelenlétekkel elömozditani méltóztassanak.

Billétek Loge-khoz és rekesztett-székekhez váltathatnak Willi Mihál' lakásán a' Sz. György-utszában, 103 szám alatt az elsö emeletben.

A' helyek' szokott árra megmarad.

Kezdet 7 órakor. Végzet 10 órakor.

A *Salamon király* 1827. június 24-i, soproni előadásának a színlapja
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 778. 56. fol.)

A történelmi drámák után és előtt Vörösmarty kitérőt tett a mese világába, 1830-ban fejezte be drámai költeményét, a *Csongor és Tündé*t. Forrása Gergei Albertnak a 16–17. század fordulóján keletkezett *Árgirus históriája* című műve, de szeme előtt lebegett Shakespeare *Szentiványéji álma* is. Az élet értelmét és a boldogságot kereső, ábránd és valóság ütközését bemutató filozofikus mesedrámát költői szépsége és gondolati gazdagsága emeli a magyar irodalom halhatatlan művei közé.

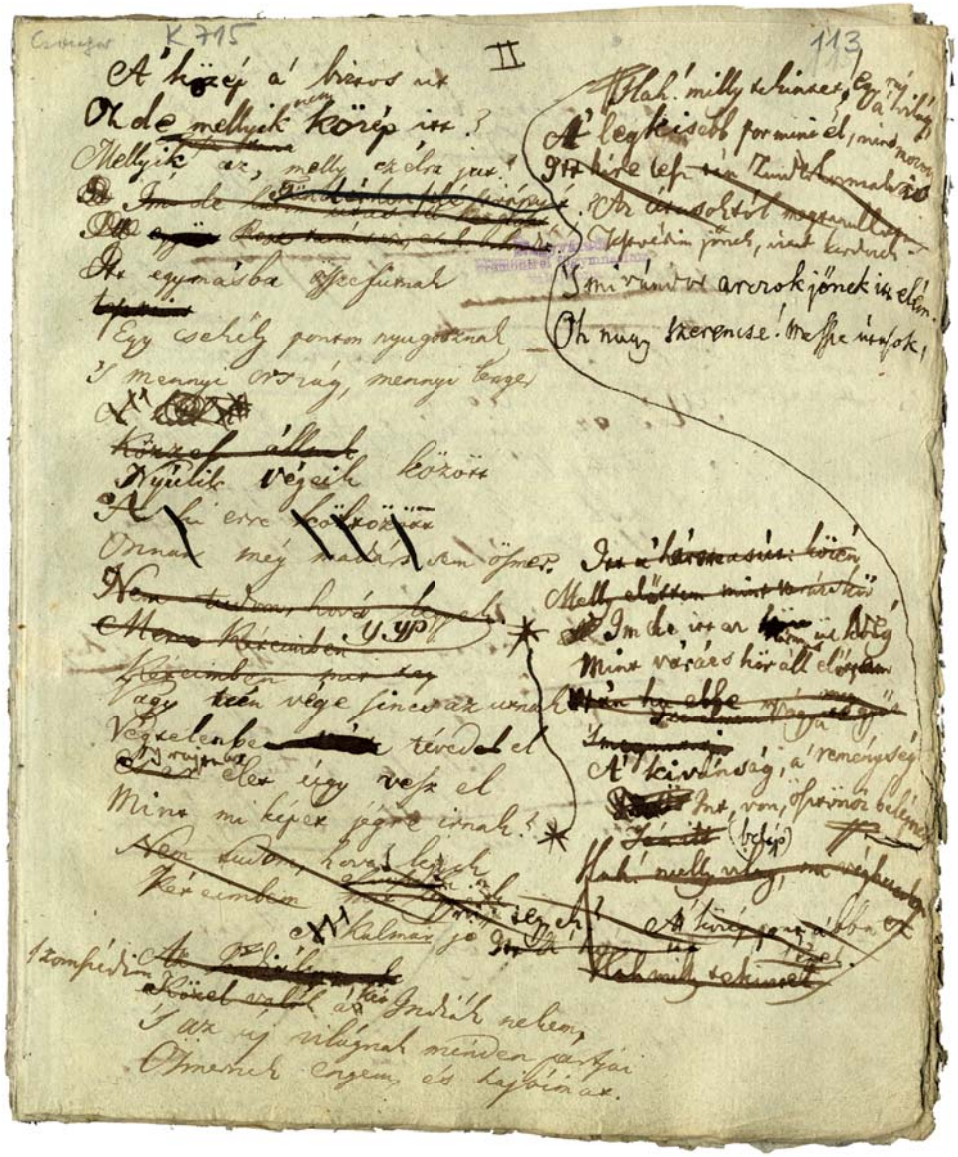

A *Csongor és Tünde* kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 715/113–138 fol.)

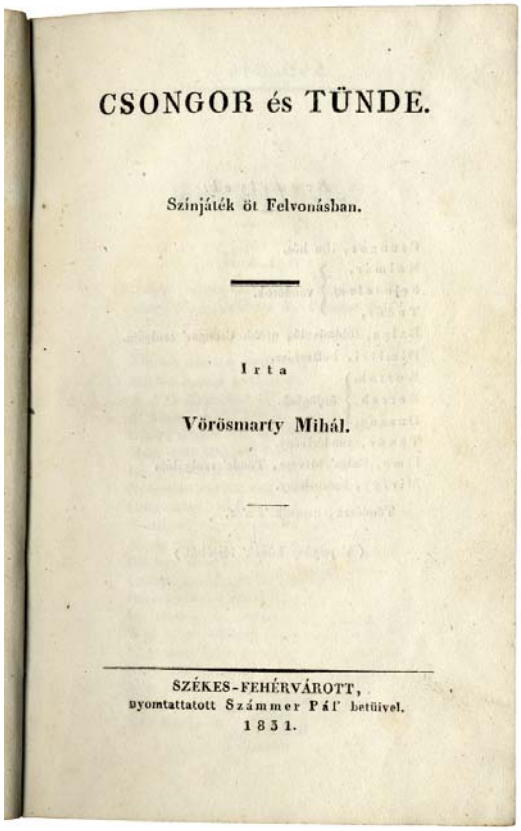

CSONGOR és TÜNDE.

Színjáték öt Felvonásban.

Irta

Vörösmarty Mihál.

SZÉKES-FEHÉRVÁROTT,
nyomtattatott Számmer Pál' betüivel.
1831.

A *Csongor és Tünde* első kiadása
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, 540.014)

A magyar dráma ügyét a Magyar Tudós Társaság is felkarolta, pályázatok kiírásával ösztönözte. Az első, 1832–1833-as pályázatot Vörösmarty nyerte *Vérnász* című romantikus drámájával. Az ügy súlyát a jutalom összege is jelezte, az első helyezett száz aranyat kapott.

A magyar dráma megteremtésétől elválaszthatatlan volt a pesti önálló magyar nyelvű színház létrehozásának szándéka. Pest „német" város volt akkoriban, színházában németül játszottak. A vágy 1837-ben teljesült, közadakozásból felépült a Pesti Magyar (később Nemzeti) Színház. Mérföldkő volt ez a saját lábára álló magyar színházi kultúra történetében. A színházat Vörösmartynak erre az alkalomra írt *Árpád ébredése* című darabjával nyitották meg.

Vörösmarty utolsó befejezett drámáját, a *Czillei és a Hunyadiak*at 1844-ben mutatták be. Kortársai megértették üzenetét: „Mert életünk hazánké, nem miénk." Középpontjában országgyűlési jelenet van, és 1843–1844-ben is országgyűlés zajlott, amelyhez nagy reményeket fűztek. Bár ez Vörösmarty legszínpadképesebb műve, és drámai nyelve is ebben a legérettebb, ritkán kerül színpadra. Egy részlete, az első felvonás bordala, a *Keserű pohár* azonban ma is népszerű, gyakran csendül fel a „Gondold meg és igyál: Örökké a világ sem áll" közkedvelt dallama.

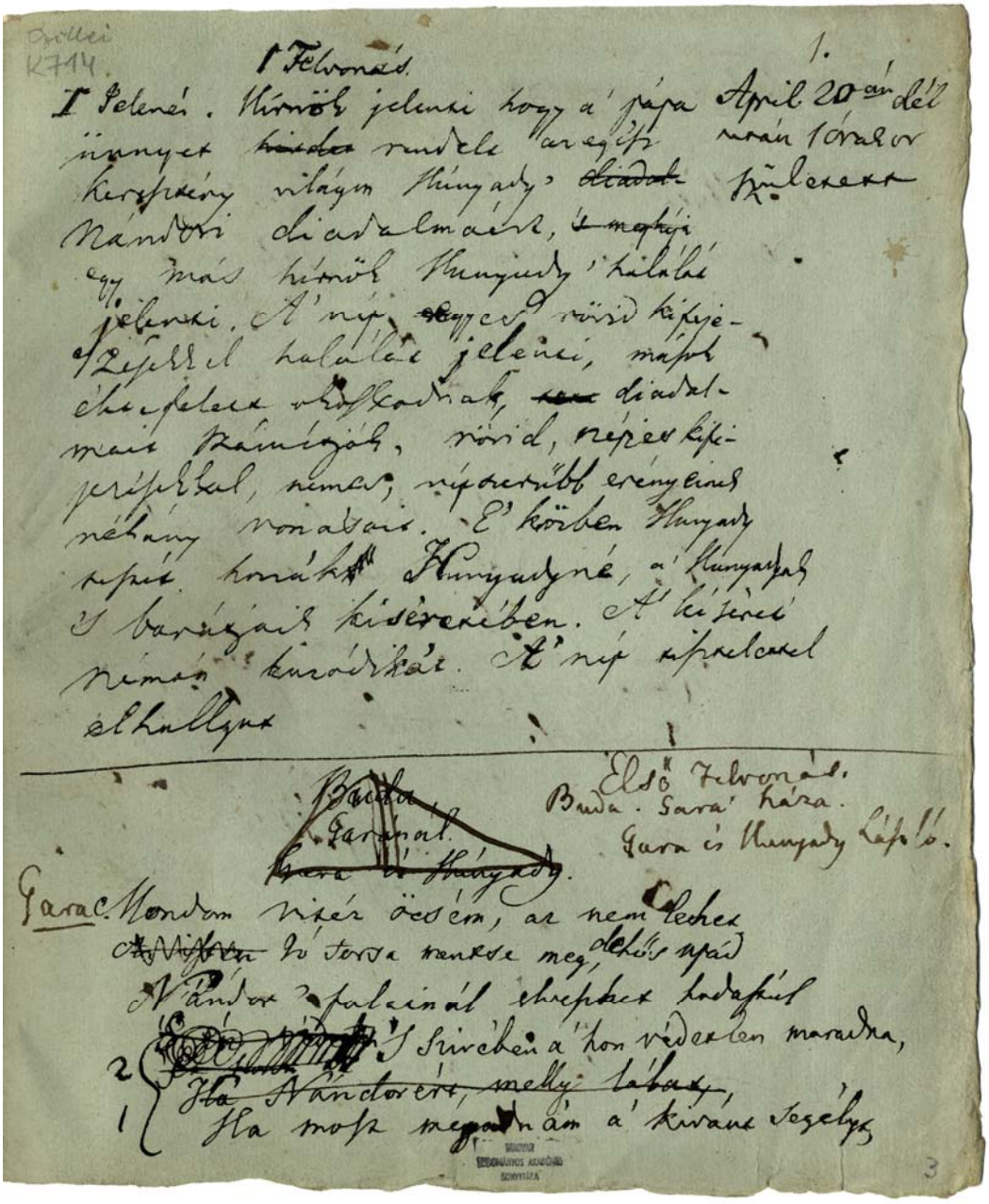

A *Czillei és a Hunyadiak* kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 714/1–16. fol.)

Vörösmarty *Az áldozat* (1840) című szomorújátékának fiktív története a honfoglalás idején játszódik, cselekménye Szabolcsnak, Előd vezér fiának szerelmi története és bosszúja köré szerveződik. Vörösmarty lenézte az élő beszédhez közeli nyelven írott polgári színműveket, éppen ezért *Az áldozat* is emelkedett, szépen zengő lírai nyelven szól. Nem elég egyszerű ahhoz, hogy a színpadon átütő sikert arathatott volna, mégis kivételes sors jutott neki osztályrészül. A forradalom bukása után ez volt az a Vörösmarty-mű, amelyet eredeti drámái közül a Nemzeti Színház elsőként újított fel 1853-ban. Két év múlva újra színpadra állították. Vörösmarty 1855. november 19-én hunyt el, s a Nemzeti Színház három nappal később ezzel a darabbal búcsúzott szerzőjétől.

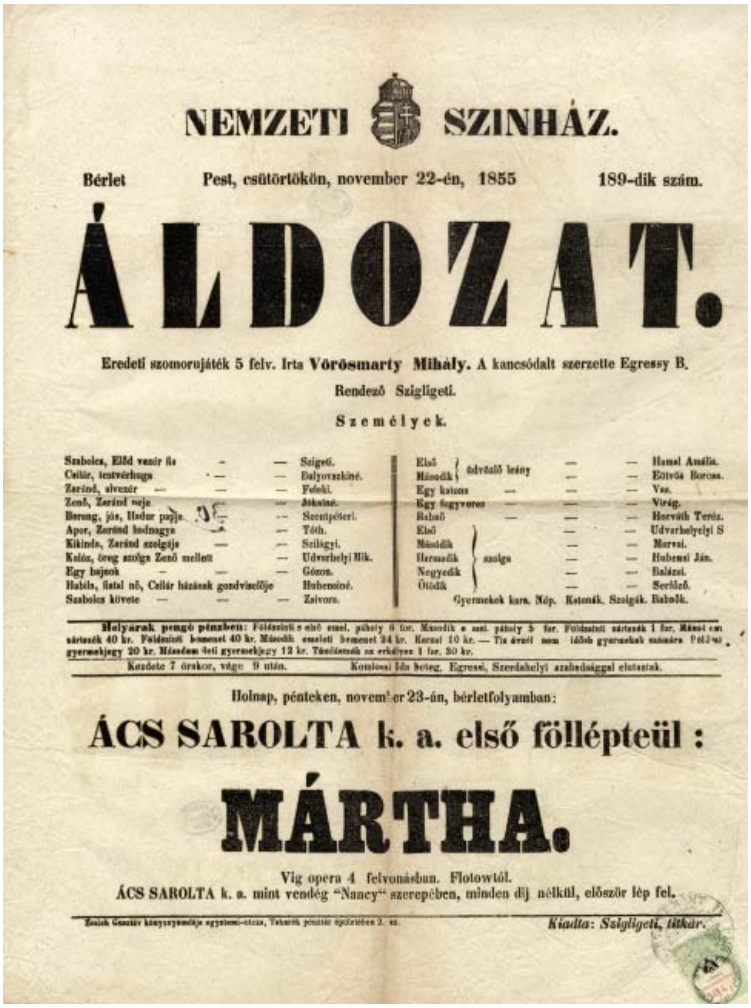

NEMZETI SZINHÁZ.

Bérlet — Pest, csütörtökön, november 22-én, 1855 — 189-dik szám.

ÁLDOZAT.

Eredeti szomorujáték 5 felv. Irta Vörösmarty Mihály. A kancsódalt szerzette Egressy B.

Rendező Szigligeti.

Személyek.

Szabolcs, Előd vezér fia	—	—	Szigeti.
Csilár, testvérhuga	—	—	Balyovszkiné.
Zarándi, alvezér	—	—	Feleki.
Zenő, Zarándi neje	—	—	Jókainé.
Borong, jós, Hadur papja	—	—	Szentpéteri.
Apor, Zarándi hadnagya	—	—	Tóth.
Kikinda, Zarándi szolgája	—	—	Szilágyi.
Kalóz, öreg szolga Zenő mellett		—	Udvarhelyi Mik.
Egy bojtorj	—	—	Gómez.
Habila, fiatal nő, Csilár házának gondviselője			Hubensné.
Szabolcs követe	—	—	Zalvora.
Első } ördöngős leány	—	—	Hansl Amália.
Második } ördöngős leány	—	—	Eötvös Borcsa.
Egy katona	—	—	Vas.
Egy fegyveres	—	—	Virág.
Balaló	—	—	Horváth Teréz.
Első } szolga	—	—	Udvarhelyelyi S
Második } szolga	—	—	Morvai.
Harmadik } szolga	—	—	Hubensi Ján.
Negyedik } szolga	—	—	Balázsi.
Ötödik } szolga	—	—	Serfező.

Gyermekek kara. Nép. Katonák. Szolgák. Babolák.

Helyárak pengő pénzben: Földszinti s első emel. páholy 6 for. Második s emel. páholy 5 for. Földszinti sáztanek 1 for. Második sáztanek 40 kr. Földszinti bemenet 40 kr. Második emeleti bemenet 24 kr. Karzat 10 kr. — Tíz évnél nem idősb gyermekek számára Földszinti gyermekjegy 20 kr. Második emeleti gyermekjegy 12 kr. Tűzoltóknak az erkélyen 1 for. 50 kr.

Kezdete 7 órakor, vége 9 után. Kontolossi lés beteg. Egressi, Szerdahelyi szabadsággal elutaznak.

Holnap, pénteken, novemberben 23-án, bérletfolyamban:

ÁCS SAROLTA k. a. első föllépteül:

MÁRTHA.

Vig opera 4 felvonásban. Flotowtól.

ÁCS SAROLTA k. a. mint vendég "Nancy" szerepében, minden díj nélkül, először lép fel.

Kiadta: Szigligeti, titkár.

Az áldozat című szomorújáték 1855. november 22-i, Nemzeti Színházbeli előadásának színlapja
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Történelem 4-rét 9.)

VÖRÖSMARTY EPOSZA ÉS ELBESZÉLŐ KÖLTEMÉNYEI

Vörösmarty nevét honfoglalási eposza, a *Zalán futása* tette országszerte ismertté 1825-ben. A téma szinte a levegőben lógott, a nemzeti öntudatra ébredés, a *szellemi* honfoglalás kora ez, nagy érdeklődés mutatkozott a honszerző Árpád alakját felidéző szépirodalmi és tudományos művek iránt. A magyar nemesség Bécs ellenében az ősi jogra, a vérrel szerzett hazára hivatkozva védte az ország jogát az önálló nemzeti léthez.

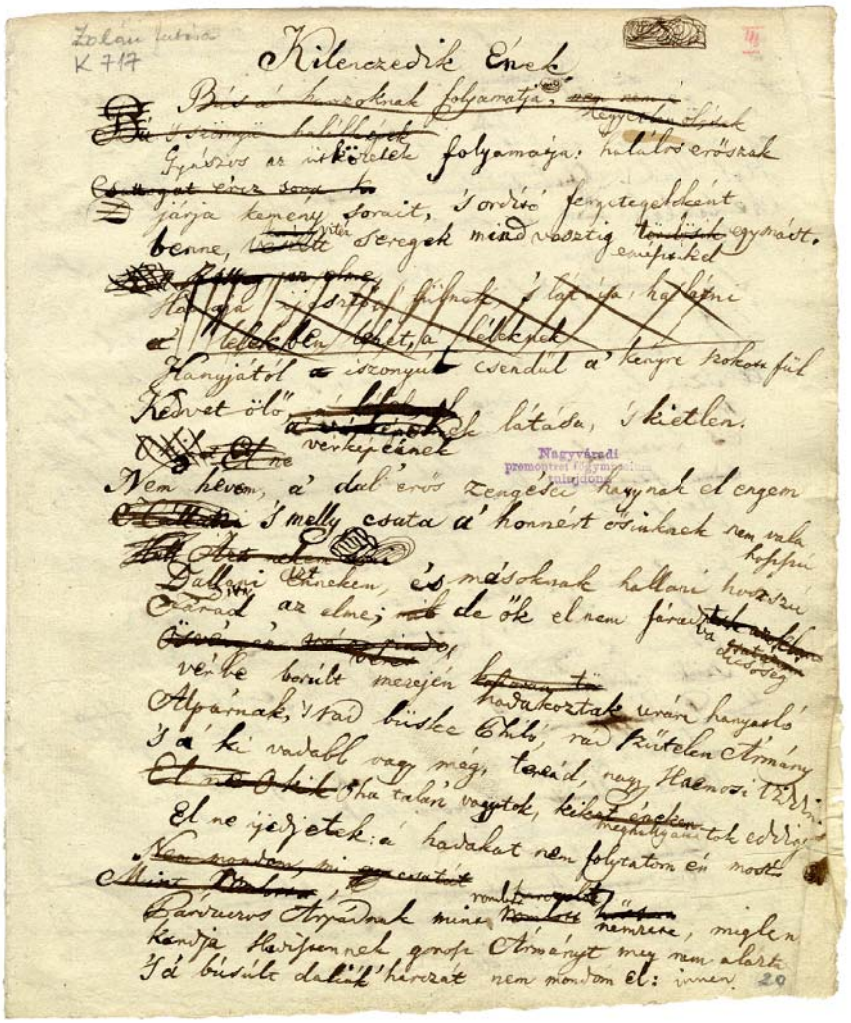

Töredékek a *Zalán futása* kéziratából
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 717/2.)

A XIX. század elején az írói pálya bizonytalan kenyérkereseti forrás volt. A könyvek többnyire csak akkor jelenhettek meg, ha a szerzőknek sikerült elegendő számú előfizetőt összegyűjteniük. Vörösmarty is így járt el, előfizetőket gyűjtött a *Zalán futásá*hoz és korai, 1826-es drámájához, a *Salamon király*hoz is.

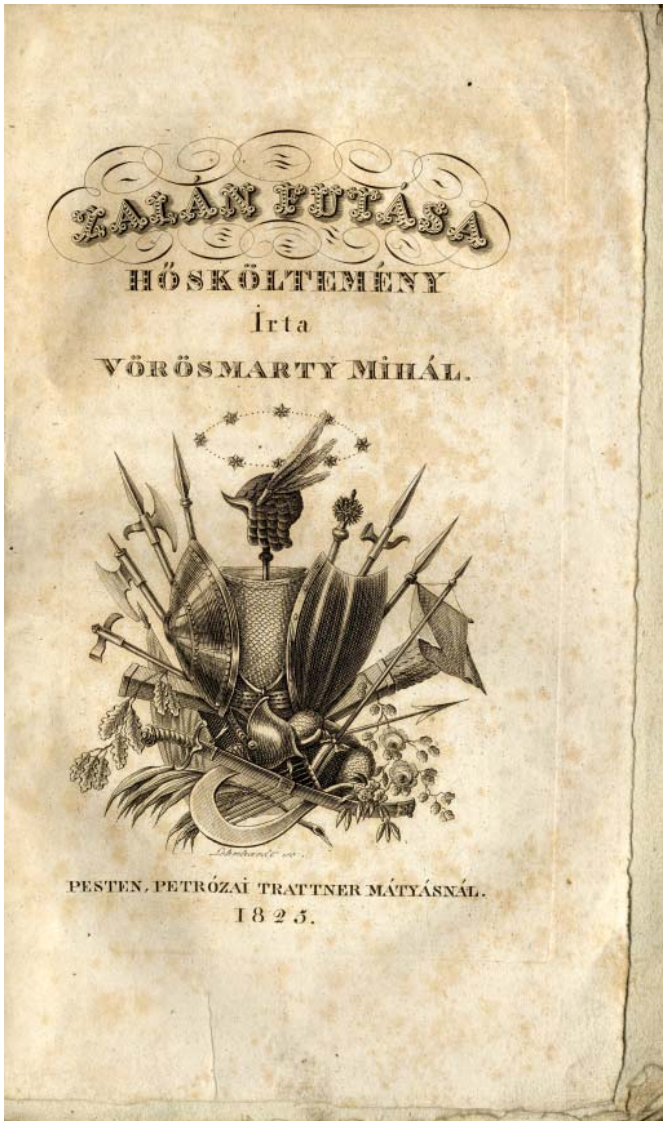
ZALÁN FUTÁSA
HŐSKÖLTEMÉNY
Írta
VÖRÖSMARTY MIHÁL.
PESTEN, PETRÓZAI TRATTNER MÁTYÁSNÁL.
1825.

A *Zalán futása* első kiadása
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, 540.011)

A *Zalán futás*ának sikere és Kisfaludy Károly, a kor legtekintélyesebb írója is arra ösztökélte Vörösmartyt, hogy maradjon a dicső múltnál. Kisfaludy témát is ajánlott neki: Szent Lászlónak, a lovagkirálynak cserhalmi hőstettét. 1068-ban a kunok betörtek az országba, földúlták Erdélyt, és a magyar sereg Kerlés falu mellett, a Cserhalom dombon vette fel ellenük a harcot. A magyarok fényes győzelmet arattak, a krónikák pedig külön megemlítették a daliás László herceget, a későbbi Szent László királyt. Egy kun vitéz lóháton magával ragadott egy szép magyar lányt, de László utolérte, párviadalban legyőzte a kunt, a lányt pedig kiszabadította. A hexameterekben írt elbeszélő költemény, a *Cserhalom* 1825-ben jelent meg, és a romantikus történet „hasonlíthatatlan szépségei" meghódították Vörösmarty kortársait.

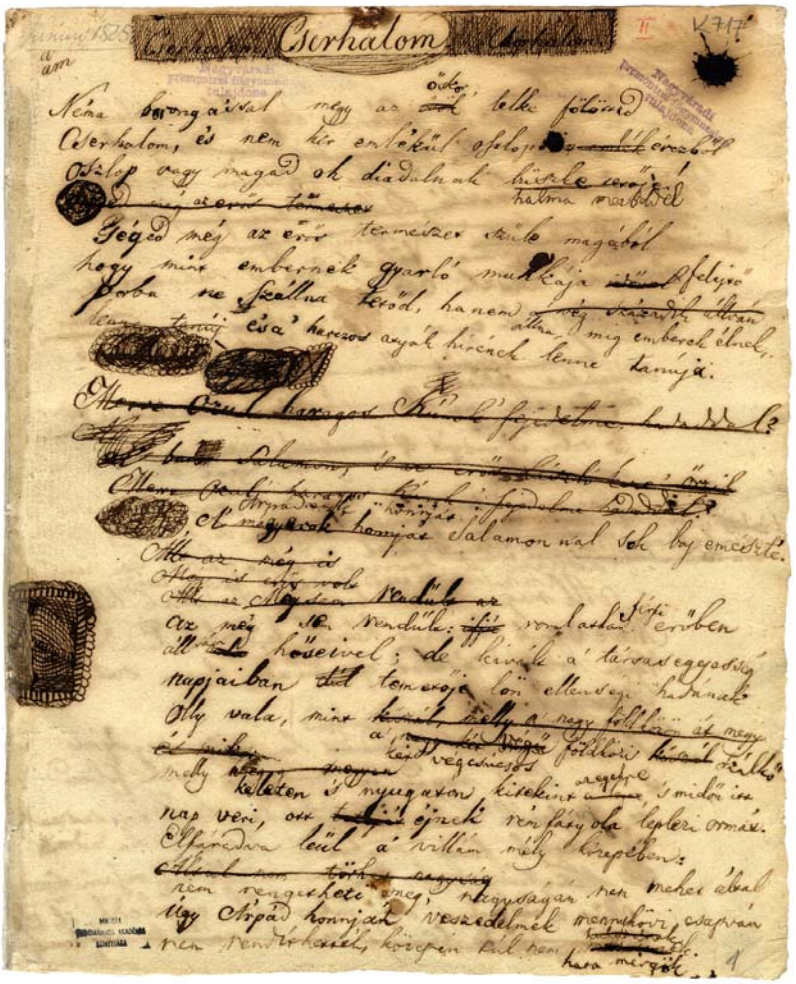

A *Cserhalom* kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 717/1.)

1825 termése a *Tündérvölgy* is, egy másik elbeszélő költemény. A nemzeti tematika folytatódik – az első kiadásban *Ómagyar rege* az alcíme –, a szereplőket a magyar őstörténetből ismerjük, de Vörösmarty kitérőt tett a fantázia – a költő szavával: a „lángképzelődés" – mesevilágába. A Nap fia beavatkozik Csabának, Bendegúz fiának és Döngörének Jevéért, Csaba szerelméért vívott párviadalába, és magával ragadja a lányt Tündérországba. Csaba szerelme keresésére indul, legyőzi az útjába kerülő rémeket, tündéreket, és visszahozza Jevét a földre, ahol boldogan élnek. A *Tündérvölgy*et Petőfi *János vitéz*e elődjének szokás tekinteni, de előbbi inkább romantikus mese, utóbbi pedig inkább népmesei ihletésű.

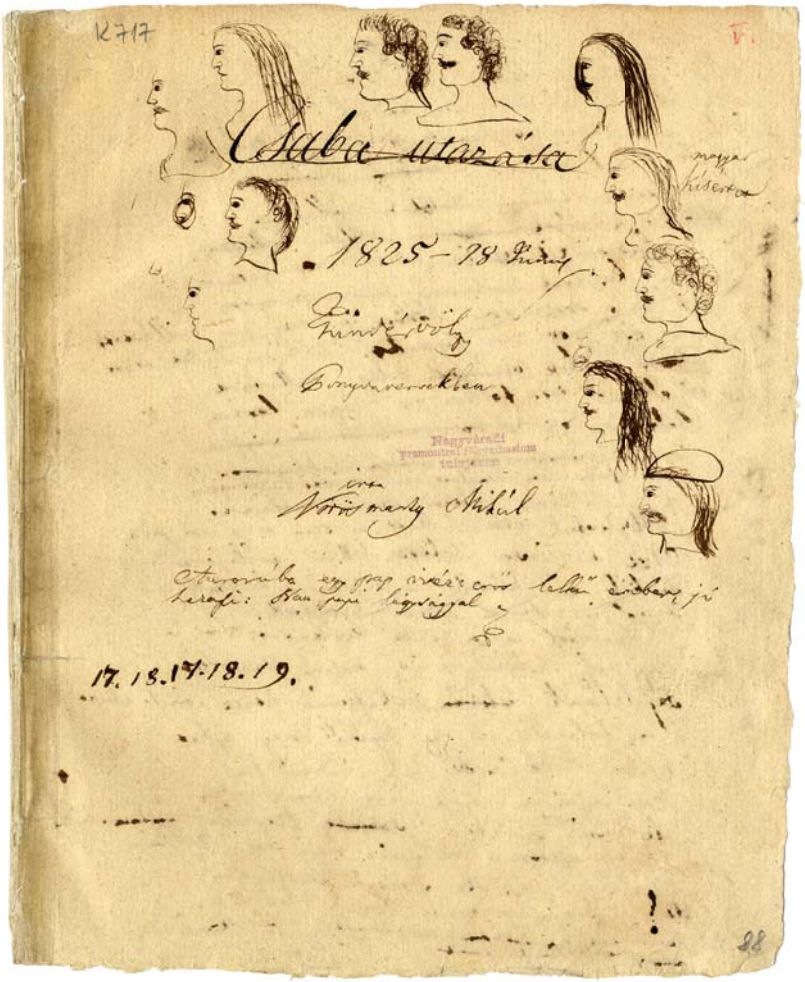

A *Tündérvölgy* kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 717/4.)

A *Tündérvölgy* arról tanúskodik, hogy Vörösmarty érdeklődése a népköltészet felé fordult, ott remélte megtalálni a sajátosan magyar nemzeti irodalom forrását. A szemléletében bekövetkezett fordulatot a versformával is nyomatékosította. A korábbi klasszikus hexameterek helyett Zrínyi-verset, négyes rímű tizenkettes versszakokat használt. Emberi és költői példaképe, Zrínyi Miklós előtt is hódolt ezzel. Vörösmarty művészetében a mesei, a tündéri elem majd mesedrámájában, a *Csongor és Tündé*ben ér a csúcsra.

Vörösmarty verses epikai művei közül az 1831-ben hexameterekben írott *A két szomszédvár* a leglenyűgözőbb. Története Kun László idejében, Magyarországon játszódik, de nincs történelmi alapja. Míg a főhős, Sámson Tihamér királya oldalán külhonban harcolt, Káldor, a szomszédos, ellenséges vár ura fiaival orvul kiirtották a Sámsonok teljes nemzetségét. A király jóváhagyásával Tihamér bosszút áll, elpusztítja Káldorékat. Ezért a művéért Toldy Ferenc „eposzi Shakespeare-nek" nevezte Vörösmartyt, aki valóban a legvéresebb Shakespeare-drámák hangulatát idézte fel hatalmas költői erővel.

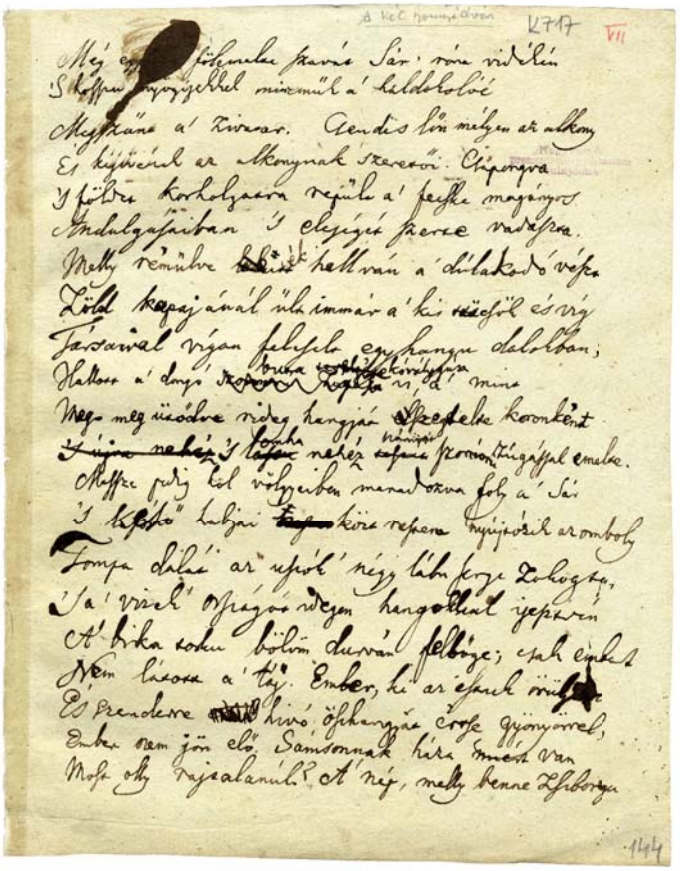

A két szomszédvár kézirata
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 717/6.)

Kiállításszervező intézmény:
MTA Könyvtár és Információs Központ

A kiállítást rendezte:

Babus Antal
MTA Könyvtár és Információs Központ

Horányi Károly
MTA Könyvtár és Információs Központ

Imre Olga
STÁB-STUDIO Kft.

A kísérőfüzet szövegét írta és szerkesztette:
Babus Antal

A képeket és a képaláírásokat készítette:
Horányi Károly

Tervezte:
Juhász Mihály
STÁB-STUDIO Kft.

Felelős kiadó:
Monok István
főigazgató

© MTA Könyvtár és Információs Központ, 2016

ISBN 978-963-7451-28-7

A kiadványban található képek az MTA Könyvtár és Információs Központ
Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében található Vörösmarty-kéziratokról készültek,
a fotóanyag az MTA Könyvtár és Információs Központ tulajdona.
A címlapon Barabás Miklós Vörösmartyról készült akvarellje látható (PIM).

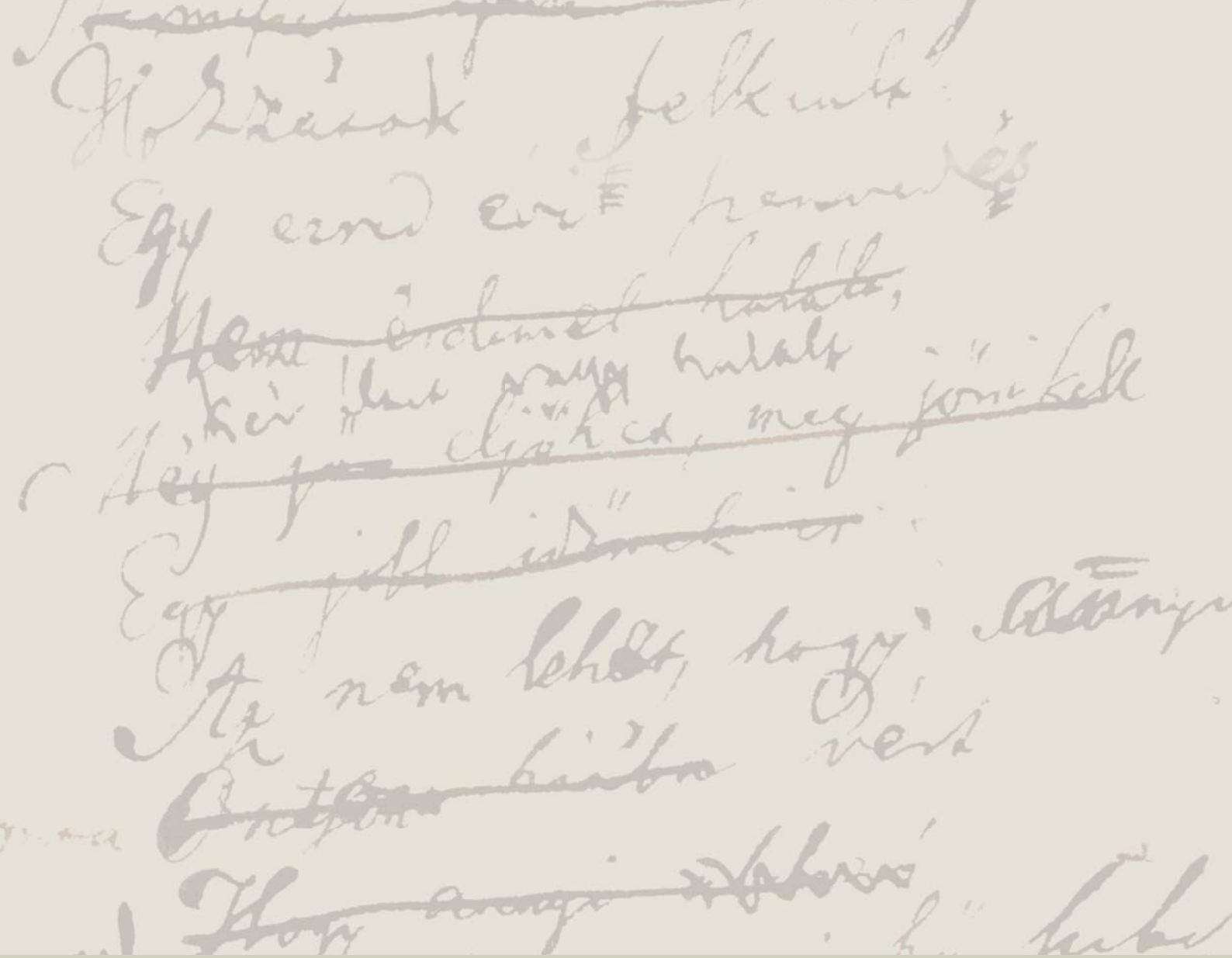

MTA Könyvtár és Információs Központ

Cím: 1051 Budapest, Arany János u. 1.
Telefon: (+36 1) 411 6302
E-mail: mtak@konyvtar.mta.hu
Honlap: konyvtar.mta.hu, vorosmarty.mtak.hu

DESIGN: STÁB-STUDIO Kft., 2016.